

MIZO ~~HEA~~
LBH
A PHUAHTUTE
CHANCHIN

BY
Dr. LALRUANGA.

MZ
808.81
LAL

Account
Date
Supplier
Price

11848
12/12/96

Mizoram State Library
DG3217
■■■■■■■■■■

ZOMI BOOK AGENCY
AIZAWL

IV A CHHUNG THU — ZAWN AWLNA

Kum 1900 hmalam hlate (Songs before 1900) Phêk

1. Sa lu lam Zai.	1
2. Chawngchen Zai.	5
3. Chai hla Mizoram State Library	9
4. Laltheri Zai . . . DG3217	17
5. Saikuti Zai	20
6. Hrangchhawni Zai	24
7. Awithangpa Zai	29

Kum 1900-1920 chhûng hlate.

(Songs in the period 1900-1920)

1. Tlang thim chhak lam	36
: <i>Zosaphluia</i> (D.E. Jones)	
2. Thlalera ka vahvaih chhung hian.	40
: <i>Rev. Liangkhaia</i>	
3. Ka lungchhia hi man pek kha hriain	43
: <i>Zosaphthara</i> (E. Rowland)	
4. Pialral ka ngai : <i>Patea</i>	46
5. Lei lai puan ropui : <i>C.Z. Huala</i>	50
6. Tlang a dang lung a lêng : <i>Saihnuna</i>	52

Kum 1940-1965 chung hlate (between 1940-1965)

1. Ramthar Zai (Chang 5)	54
2. Chunnu lungmawl. (Kaihtek hla)	57
3. Hmangaibna : <i>Vankhama</i>	60
4. Lêng dun ila : <i>Lalzuithanga</i>	63
5. Vanbnuai khuavel : <i>Rokunga</i>	66

Kum 1965 huulam hlate (after 1965)

1. Kan hun tawng zingah : <i>Suakliana</i>	69
2. Ka Pianna Zawl khawpui : <i>Rokunga</i>	72
3. Ram ngaih hla : <i>F. Rokima</i>	75
4. Tho lo ding ta che : <i>V. Thangzama</i>	78

MIZORAM STATE LIBRARY
Acc. No. 100-3217
Acq. by Gift
Class. by 200
Date by 1971
Sub.Heading by 100
Transcribed by 100
Location No. 100

SA LU LAM ZAI

Sa lu lam zai hi Mizo hla chhuak hmasa pawl tak a ni. Mizote Run lui kam vela an khawsak lain an sa lar hle tawh a. A tam ber hi chu Len tlang pang vela an khawsak laia chhuak a ni awm e. Tin, hla tam tak hi chu Tiau lui an kan thlak hnua chhuak a ni ang.

Hman lai Mizote nunah chuan Ram lama Thangchhuah theite chu an thih hnua Pialralah nuam taka awmin an ring a. Ram lama Thangchhuah tur chuan sa chi hrang, sa vang tak tak leh kah har tak takte kah a ngai baw. Chuvangin, Ram lama Thangchhuahthe chu pasalthate chuan vo a ni a, chutiang mite chu an ngaisang em em a ni. Kawng danga sawi chuan, sa kah leh hman lai Mizo sa-khua hi a inkawp tlat a ni. Tin, sa kah tih hian si'aia kah chauh a huap lo va, tlaka tla emaw, feia an chhun blum a nih pawhin sa lu hawn an ni tho a. Ghutianga miin sa lu an hawn chuan an ai thin. Sa lu an aih hian pante an talh thin. Ran an talh kher loh pawhin zute zuin sa lu chu an lawm thin. Chutiang hunah chuan thenrualtha leh fainate an sawm a, hlim takin an zai a an lam thin. Heng hunah hian Sa lu lam zai kan tihte hi an sa thin a. A chang chuan, an sa lu chu an zut an zut a, an lam pui baw thin. Sa hrang hlado an chham a, silai an kap dur dur thin. Sa kaptu chawimawina a ni baw a, an ngai ropui a, Mizo nun hluiah chuan an thil ngaihsan leh thil pawimawh tak a tling a ni.

Sa lu lam zai hi hla muang chi lam a ni a, khuang muang taka vuain an sa thin. An sak dawn hian hla hruai tuin, 'E za e, e za e, e za e; aw za e, aw za e, aw za, aw za' tiin a chham a. Chu chu hla ki zawna atan an hman a. Tin, an mahni intih phurna, 'E' kan tih leh ti tlang ila, 'Aw' kan tih leh i ti tlang dial dial ang. Hlim takin zai i vawr ang' tia an mahni intih phurna a ni baw.

SA-LU-LAM-ZAI (Sakhal Zai)

1. Va ko u, va ko u ka pa Hminglian,
Rih chin tlangah va ko u, ka pa Hminglian,
Zingphulah ngam zo koh theih phung loh,
A hrai lawi-ang ka than ni khawian theih maw?
2. A vâwr e, a vâwr e Lalhmingliana,
Tumpang sialin a vâwr e Lalhmingliana,
A khu tiau lei phai kuamah dârang an chhai,
Tumpang sialin a vâwr e, Lalhmingliana.
3. Tukipah chhawl thing ka thliah rualin an sel,
Pualva nuthai a rûnah brenthir ka bun,
Muyanlai sang thinglerah kangthal ka ban,
Ka thlawh vauvah nghalpa thiang sial ang
(ka chhun.
4. Lal in tiha zâr hmasa,
Puan in tiha ni khang puan,
Kan zâr dur e Vungdanga run chhûngah,
5. A hui khuang khuang ka pek a,
A ngho vâv vâv mi hlan rawh.
Ari ku ka duh vang a,
Ka nu chun-duri ka ram tin fang,
Ka phal ta kher kher chu aw.
Kuri vanga, Lenchawmi vang a,
Arngô thlasiri vang a:

Hrithfiahna

Sakhal zai : Hla zir tura thlan chhuahte hi 'sa khai zai' tih a ni a. Sa lu lam zai hi chi hrang hrang a awm a. Chung zinga lar zuai deuhte chu, sa lu lam hlapui, sa lu lam hla pheh leh sakhal zaito an ni a. Sa khai zai an tihna chhan ni awm a an sawi chu. Lasihoia Chawngtin-leri nuta, Lianchea kan atan Nghalphusen an pe a. Nghalphusen khahtu Lasiho chuan hla sa chungin chu Nghalphu-

phusen chu Linchea hmaah an rawn bruai a, chuta an hla sak tluk chuan Sa lu lam zai a chhuak ta a. Chung hla tluka phuahte chu Sa khal zai tih a ni ta zel a ni

1. Fahrabin Sa a kap a, a sa kah chu a pa thi tawh khan lo hria sela a duh a, chuvangin Rih tläng atang va koh a duh ta a Amaher whchu a pa kha Mitthi khuaah a lo ngim tawh a, koh theih diwh a ni talo va. Ka pa khan ka than hi khawi atang takin lohria ang maw? tiin a au chhuak a ni.

2. He hla hi Nauawihla tia sawi a ni bawk. He hla thu-ina a sawi chu- 'Hman lain Tiau phajiah Tumpang kaw tak mai an bei a. Vanduai thlak takin sapeltu zinga p hat (Lalmingliana) chu Tumpang sialin a lo vawrh hlum hlauih mai a ni 'a tihna a ni.

3 He hla hi Lianlunga phuah niawmin an sawi a. Lianlunga hi Mizote Tiau kam vela an awm laia pasaltha hmingthang, mi chungalêng a ni. He hla a phuah lai pawh hjan Lurh leh Tau khan vela an awm lai a ni awm e. Lianlunga chuan thing lianpui mai bulah hian sanghal bu a hual a. Chu thing lian tak chu a laia a kaw tawng a, chutah chuan vapuatin bu a nei a, thing lerah chuan muvralain bu a chhepbawk a Ni khat chu Lianlunga chuan a sanghal bu hual cu a va chhun a, muvanlai chu a kap thia a vapual no awp chu a la bawk a. Tichuan, tum khat ram chhuahah nghalchang lu, muvanlai leh vapual chi a ruatin a hawn ta a Chuiang taka hlawhtling chu sawi tur awm ngai hek lo a khaw nawtin an en luih luih mai a Lianlunga chuan, a sa lu chu a ai a, zu an inho lain he hla hi a au chhuah pui ta ani an ti.

Hman lain vapual bu, a no chawm an hmuah a chhinchhiah nan a lungah khan thir an khêng thin a, chutanga mi chhinchhiah tawh chu midangin an chuh buai tawh ngai lo. Vapual kha a lak a hunah an la a, an khawi thin Lianlunga pawh hian, "Pualva nuthai a runah bren thir ka bun" a tih hi.

Tichuan He hla awmzia chu- Ka sa kah theihzia leh pasalthatzia hi mi mək tih a tling a, an sawi huai huai mai. Vawikhat ram chhuah a, ka hlawhtlinna hi en teh u. Ka vapual bu hual ka lak tumin thingler sâng taka muvanlai ka kap thla a. Sanghal a bu zawla mi se chhun takin ka chhun zat mai a ni, a ti a ni

Pualva nuthai- Vapualnu, a bu a awp lai.

Kangthal ban- Kap.

4. He hla hi chu hla phuhtute hian an lai hausakzia leh ropui an tihzia an phuahna ni maiin a lang Hman laiin puan tha, pasaltha puan leh vai puan thlengin mi naran tan neih a harsa a, lalten an nei deuh ber thin. Chuvangin, lai zingah rau rau pawh puan tha leh pasaltha puan nei hmasa kan ni e, an tihna a ni mai ang.

5. A hlui khuang khuang ka peka
Arngo thlasiri vang a.

Hman lai an sa lu lamnaah arngo thla sin hi salu ro tinah an thiat fur mai a Chu chu Chawngtinleri lawm zawng nia an hriat vang a ni a. Tumkhat chu ramchhuak hoin sa an kap a, an chan zawh chuan an hawng ta a. An zinga pakhat chuan a chem a theihngihlih a, a la turin a kir leh e. An sachanna hmun a va thlen chuan, 'Chawngtinleri tap chung a lam duai duai lai a hmu ta a. He hla, 'Arngo thlasiri ka duh vang a, ka nu chhunduri, ka ram tin fang nu, eng atana k phal ta kher kher kha e,' tih hi a lo sa dūr dūr a. A hmutupa chu a thi ta thuai nghe nghein an sawi a. Chuta tang chuan Lasite hian ar thla hi an duh hle a nih an ring a, an chhiah ta a ni awm e.

'A hlui khuang khuang ka pek a, a ngho var var mi hlan rawh' tih hi chu sa lu lamtu lam phuah niin a lang a. Sa lu lamtuin Lasi hnenah, induh zawng tha tha ka pe che u a, sangho var tha tha min kah tir ve teh u' a tihna a ni ang.

A bek zawng hi chu Lasi lam hla ni thungin a lang a. 'Arngo thla sin kan duh vang a, ramsa kan kuta awm, kan duh lai takte kan lo pe leh mai thin hi a pawl mang e,' an tihpa a ni awm e.

CHAWNGCHEN ZAI

Chawngchen zai hi Mizo hla chhuak hmasa leh lar pawl tak a ni. Heng hlate hi sechhun khuangchawi nikhua a sak chi a ni ber a. Hmun dang leh hun dangah pawh an sa tho a. Hla tlanglawn tak a ni. Chawngchen zai chi hrang hrang a awm a chungte chu:—

1. Lumtui zai. 2. Tlangkhaw zai 3. Buangkhwaw zai.
 4. Zailam hla. 5. Tlangphei zai. 6. Nilen zai leh
 7. Dawn zai. 8. Mitthi Chawngchen Zai te an ni.
- chung zinga mi chu zir tura thlan chhuah a ni a.

Sechhun khuangchawi nikhua hian a neitu nu leh pate chu, Chawngnu, Chawngpa an ti a, an hmingin nula leh tlangvalte chuan an inah chawng an chen thin. An chawngchen dan chu-chhuat laiah nula an thu kual pup a, nula hnungah chuan tlangval an thu leh theu^h a, a laiah pakhat a lam a, chawngchen zai an sa a, an hlimin nnam an ti thei em em a ni. A khat tawkin, 'har a so ve' an ti a, tlangvalte kha awmna an inth'ak thin. Tlangval khan nula kha lo hnaih lutukin che mawi lo deuh sela, a nulain huatthua a lak hlah chuan an inkarah khuang an thlak a, an cu dur dur thin. Chutiang a awm chuan tlangval tan chuan a zahthlak em em a. Chuvangin tlangvalte'n mualpho an hlau a, an fimkhur hle thin.

Chawng nu leh pate hi zu leh saa khawtlang hruaitu leh nula leh tlangvalte hlimna siamtu an ni a, chuvangin miin an ngaisangin an zah em em a. Michhe fate tan phei chuan an hlu leh zual ngei ang. Chawngchen zai hian a tichiang hle :-

1. Chawngi chhung inah
Zu lovin vuaia ka lam ngai lo,
Chawngi chhung inah.
2. Chawn tin tuah chhung chawngnu dam sela,
Thlangva lam zir vuaia dam ang a.

CHAWNGCHEN ZAI

(*Hla Pui*)

1. Hrati tual hmaiah,
Thui ngul lentu ang a zing thul e,
Kawk vahai chuang na e.

A lian tual hmaiah.
Se hran lu pal ang a tlar bung e,
Lenrual chhing na e.

(*Zai Lam*)

2. In chawng chin e, in par kan tlan e,
Ir siangah ar ang kan ngam ta e.

Kan lai chhuatah pal ang in tlar a,
In lungduh buan ang in pawm emaw?

A pawm kan awma pawm lo kan awm,
A pawm lote kan va riang em aw!

(*Nilen Zai*)

3. Nilen ka tum lo ve,
Tlaivar ka tum lo ve;
Thadang anka ka bia,
Nilen ka tum leh e,
Tlaivar ka tum leh e.

(*Mitthi Chawngchen Zai*)

4. Lurhpui a sang khi e,
Vanhnuai miin an hril e,
A chhipah chuang ila,
Fam ka ngaih khua lang maw.

5. Kawlah turni chhuak e,
Uahnianga ram va tuan;
Luahlohvi ngai inge.

Hrihfishna. Hlapui

1. Hrati tual hmaiah, hrui ngul chhing na e.

Mihrang (Ralthat) tualah chuan ralahna thingphun leh hrui zamte ram-ngaw ang hrimin a zing chuk mai a, kawk-vahaite a tlar thut mai

Mihaus a leh awmtheite kawtah chuan seluphan a tlar thut mai a, an va ropui chungchuang ve le, tihna a ni.

Zai Lam.

2. In chawng chiu e, inpar..... riang em aw !

Heng hla changte hi chu Chawngchen zai thupui hmanga kan sawi atang khan a hriat thiam theih ang chu. Herg hla chang pawimawhna chu hman lai chawngchen dan leh khawtlang nuna chawngchen pawimawhna a tih lante chu a ni a.

Chang khatna hi. 'In chawng chenin in hausakna par kan tlan a, in inah awm hlen kan duh ta rum rum e' tia changchentunula leh tlangval te'n chawng nu leh pate an phuahna niin a lang a Changhnihaah hian, Chawng nu leh pate khan, an chhuat zawla nula leh tlangval (chawngchen) thu tlar pupte kha, 'In duh takte in tawng theuh en.' tia an zawhna hla niin a lang thung a. Chang dawtah hian a chhanna kan hmu leh chawpchilh a; 'Mahni duh tak tawng fuhte kan awm laiin tawng fuh lo ngial ngial kan awm baw e Tawng fuh lote chu kan khawngaih thlak mang e' tia an chhanna a ni thung.

3. Nilen zai

Nilen ka tum ka tum leh e.

He hla lo chhuah dan chu, tlangval pakhat hian nula a rim a, nula chuan an be tha lo hle a; mahse rei deuh hnuah an be tha leh ta viau a. A tira rei awm pawh tum lo khan, nula mitmei thi ka hmu leh ta si a, eng chen pawh awm ka huam leh ta e, a tihna a ni.

4. Mitthi Chawngchen Zai.

Lurhpui a sang khi khua lang maw.

Lurh tlâng sanzia hi mjin an sawi huai huai mai a, a
tlâng chhip aţang chuan mitthi khua pawh hi a lang
thei hial awm mang e ! a tihna a ni.

5. Kawlah turni chhuak..... ngai inge.

He hla hi chu ngaihzawngte ngaia lunglenna thu a
ni a. Ni a lo chhuak a, ngaihzawng ngai ngawih ngawih
chunga lo lam feh a ngai thin hi a hrehawm mang e, tih-
na a ni.

CHAI HLA

Chai hla pawh hi Mizo hla lar hmasa a ni a Chai hla tam tak hi crawl chu Tiau ken hnua chhu k an ni hlawm.

Hmanlai Mizo nuna hun nuam lai ber chu kutni vang thla an hman thin kha a ni a Kut chi thum- Mim kut, Pawl kut leh Chapchar kut an hmang thin. Pawl kut leh Mim kutah hi chuan an chai ve ngai lo va. Chapchar kutah crawl chuan an chai thin a, an kut hman zingah chuan a ropui ber leh nuam an tih hun ber a ni. Chapchar kut hi chuan khawtlaig a ngawr kim a Hranden zô an bulh a, kut sa an zawng a, theih ang tawkin an inbutsaih thin. A hun an hman ni chuan, vawk neih vawk an talh a, a thenin ar an talh a, khawtlang huap tak meuba intihhlam-na leh zailam hun a ni

Kut ni chuan mualah an chai a; zô an siak luau mai a, hmeichhe naupang leh mipa naupangte chuan tuum leh mau-thei tein chaihoh chu zô an lo tulh a. An chi dan chu, mipa leh hmeichhia inkar thlakin an ding kual pup a. Mipain hmeichhe kokiab an kaih kuah theuh a. A lai chuan khu ngpu leh sekitumtu an awm a. Chai hla, hla lunglêng chi deute an sa a, an sawi dual dual a, an lam dup dup thin. Nuam an ti em em a, zan khawtlaivarin an chai thin a. An hau-sak kum leh an phur kum phei chuan ni tam tak an chai thin.

Chai hla lar zual deuh deuhthe chu- Zopui zai te, Lalvurga zai te, Neihlaia zai te, Dârlung zai te, Lera zai te, Mangkhaia zai leh Thailungi zaite an ni a

Chai hlate hi hla dang aia danglamna tak mai a awm. Chu danglamna tak chu chai hla phena thil inphum leh inzep awm thin chu a ni. A dangpu thuin chai hla hi thawnthu ngaihnawm tak tak, hmangaihna thu emaw, pi-saltha chanchin emaw, mirethei riangvai khawngaihthlak thu emaw, indo leh inrun te, sala inman thu te, mihuaisen leh tlawmngaite chanchinin a hrin a ni a. Chai hla chang khat, tlar hnih lek hian thawnthu thui tak tak a nei thin a ni. Chuvangin, chai hla hian a satute rilru a hneh a. Chung thu leh hla ril tak takte chuan kan pi leh pute chu an lo inchawm thin a ni. Chai hla zirtura thlan chhuah atang ngawt pawh hian chai hla zia kan tarlante hi a dik-zia kan hmu thei ang. Chuvangin, chai hla chi hrang kan tlur bing dawn apiangin a phena thawnthu awm chu kan tih lan a tha a, kan dab deuh zel a ni.

LALVUNGA ZAI

1. Lalvunga'n ka lian a ti Far-zawl a luah,
A luah sual e, changsial sawmthum an la e.
Tlan rawh tlan rawh, Lalvung tlan rawh ral
an ti,
Tual khel ralah Lalvung ka tlan ngai lo ve.
Lalvunga nu tap tap lo la i chauvang,
I fa Lalvung sahlamah uai zo ta e.

Hrilhfiahna : Lalvunga zai hi Lalvunga phuah tihna ni lovin, Lalvunga ertu Lianpuiaten an phuah eina hla a ni. Mizoram an luh tnu rei vak lovah he hla hi a lo piang a.

Lalvunga Zai lo chhuah dân chu, Palian lai Lianpuia nêñ Tiau chhak Lianhna khua Fârhmunah an lai dân a, an inngelh vak lo va; Lianpuia chuan Tiau thlangah a jêmsan ta a. Lianpuia chuan Lalvunga chu tihderin, remthu sawipui tûr angin a chah thla a, thah a duh vang a ni. Hei hi Lalvunga farnu Farkâwna awm chuan a lo hriatin, a u Lalvunga chu lo chhuk lo turu a hrilh a. Lalvunga crawh chuan a farnu thusawi chu a ngai pawimawh lêm lo va, a chhuk ta tho va. Lianpuiate chuan Lalvunga chu zûin an hrai rui a, zu hmun atangin an hnôk chhuak a, an that ta a ni. Tichuan, Lalvunga sial chu Lianpuiate chuan an kâwisak ta chiam mai a. Tiau dung an rawn zawhpui ta chiam a. Hông thu atang hian Lalvunga zai chu a lo chhuak ta a ni.

1. Lalvunga'n ka lian sawmthum an la e.
Lalvunga chuan intilai takin fârhmun a luah vei a, a tihak lo kher mai a, a sial zang zang kan chhuhsak vek psin le.
2. Tlan rawh tlan ka tlan ngai lo ve.
Nêñ hi a farnu tah hla atanga an phuah eina a ni.
Lalvunga chu tianchhe tura an hrilh tawk tawk pawh-

in a tlan duh lo vei a, Doral ni lo tua[r]lah ka tlan dawn lo, a ti a.

3. Lalvunga nu tap uai zo ta e.

Lavunga nu tap chu an thlēm a. Lalvunga nu, tap tap duh suh, i tap thlawn mai a ni e. I fapa chu sahlâm (milu khaina thing)- ah an khai ral ta e.

changsial sawmthum : sial sawmthum sawina a ni; mahze sawmthum tak tak ni lovin, tam tak, an se neih zawn zawn an lâksak thu sawina a ni.

Tualkhel ral : Râl tak tak ni lo, râl emaw an tih vanga ral hlauhvo hlauh thil.

i chau vang : I tap thlawn mai mai, i hah th'awn mai a ni

sahlâm : An ral thah lu an khaina thing Eng

MANGKHAIA ZAI

2. **Dara sawngka lêrah ka chuang a.**
Kan Champhai khua thloh ang thlir inge.
Ka pa'n dar thir bu riat a nei a.
Min tlan duh lo ka pa Mangthawnga'n;
Kan neih cher thil zawng tlang thang na e.

Hrlihfhahna.

Mangkhaia hi Mangthawnga khelte lal fapa a ni a. Amoh hi hmelt̃ha tak leh duh awm tak a ni. Champhai zawl vel khi an khawsakna hmun th̃in a ni

Mangkhaia pa chu lal ropui tak leh lal h̃usa tak a ni a; th̃i leh d̃ar a ngah a. An hausakzia leh an d̃ar neihte chu a thang nasa a, lal tam takin an awt em en a. Tum-khat chu, Zawngte (Myanmar) tlanga Zadeng lal D̃arphunga (Dara) chuan an neih thil a awh em avangin finrawl chhuahin Mangkhaia chu a man a. Salah a hawn a. Mangkhaia chu D̃ara inah a tang ta reng mai a.

Hetih lai hian Mangkhaia chuan nupui a nei tawh a, fapa pakhat an nei hman nghe nghe a. A s̃al tanna hmun ãtang chuan Champhai khua chu a thlir a thlir reng mai a. An khaw chanchin leh a nupui leh a fa chanchin eng mah a h̃re thei tawh si lo a. A mah hi mi lungleng thei tak leh zai ngaina mi tak a lo ni bawk si a. A lungleng chuan hla a phuah ta a. Chutiangi tawrhna leh lunglenna khur thuk tak ãtang chuan Mangkhaia zai kan tihte hi a lo chhuak a. Zirtura thlan te hi hlawm h̃nihah th̃en ta ila :-

1. **Dara sawngka lerah ka ang thlir ing e.**

Hemi awmzia chu, 'Dara leihkapui ãtangin kan Champhai khua chu ka thlir reng th̃in a; lung a leng th̃in mang e' a ti a ni.

Sawngka ler : leikapui tlang.

Darphunga chuan a hma aṭanga a tum lawk ang takin Mangkhaia tlan nan chuan a pa darbu neihte chu a ngiat tlat mai a. Thil dang reng reng chu Mangkhaia tlan nan a pawm duh lo. Mangkhaia chu a rilru a hah em em a; a pa chuan, an dâr thir bu ngei pawh chu a mah tlan nan chuan pe phai mai sela a duh a. A pa lah chuan a rin ang leh a beisei angin a tlan mai bawk si lo. Tichuan, Mangkhaia chuan a pa chu hlain a ngen ta. Chu hla chu-

Ka pa'n dâr thir bu riat a nei a,
Min tlan duh lo kapa Mangthawnga'n;
Kan neih cher thil zawng tlang thang na e, tiin.

He hla awmzia chu, 'Ka pa chuan dâr bu tam tak leh ro thil hlu tak tak a neih chu tlang hriat a ni a. Mahse ka pa chuan min tlan duh si lo' a ti a ni.

dar thir bu riat : dâr bu tam tak,

neih cher thil : hausakna sum leh pai, ro thil.

LALLULA ZOPUI ZAI

1. Hrum sawm lo lian ka dang zo love,
 Ka changsialih tlaupui dung a zui,
 Sanghal briaman thlanglenkaw! a khum.
 Phunthanga'n saingho ngen e,
 Thanchhuma'n kawlpui bun e,
 Miau muau taka aw e.

2. An ri khum khum e,
 Tlawngnar ami an ri khum khum e;
 Selawn Zopui a kai zo ding maw.
 Selawn zopuih al chi bove,
 Pui saiha a tam e.

3. Min chuan ve u, Darlung kan awm khua,
 Lal dang runin lai a zam ruai e,
 Nitin tian dar a ri chiah nghan e.

Hrithfiahna.

Rohnaa fapa Lallula hi kum 1755 vêt khân Zopui (Sâmthang)-ah a lai a. Thlânrawnho chuan Zopui vel chu chhiah khuaah an neih a, chhiah an rawn khawn fo va, an ning hle a. Achâng phei chuân mihringte pawh an ngen hial a ni an ti. An ngam loh avângin an pe lo ngam b wk si lo Lallula thinur chuan Thlânrawn lalpa Thanchhûma chu chhiah khawn turin a chah thla a, a upa min nunráwng tak mai Phunthangahovin mi 30 lai an rawn thawk thla a. Lallulan a lo hrilh lăwk si angin, a khuas chhôngkaw tin chuan an mikhualte chu zu an pe rui ta theuh va, zanah tui taka an muthilh laiin an mikhualte theuh chu an that ta chiam mai a. Hei hi, "Lallula Thlânrawn ráwt" lo chhuahua chu a ni ta a ni Lallula chuan Thlânrawnhoivin phuba an rawn lăk let a blau va, thlang a tla te a, Tlawng-râi thlengin a kalin an sawi.

Lallula Zopui zai zirtura thlan chhuahte chu hlawm thum (chang thum) a ni a. Rimawi ram tih lehkhahua an dah dan kha a fuh lo a. A chhan chu Lallula Zopui zai zinga a hmasa lam, Lallula hun hmasa lam kha a tawp berah an dah a. Chuvangin hrilhfiah dawnin a inkal theih a, zirlai tan hriat a harsa thei. Chuvangin, a awlsam nan leh a that zawk ringin Rimawi Rama a tawp bera awm kha pakhatnaah a awm ta a. Tichuan a hla upat dan leh hun indawt angin a awm ta a, zirlaiten an awlsam phuh sawtin a rinawm. .

Hrhlhfiahna.

1. Hrum sawm lo lian taka aw e.

Mizoten Mizoram an luah tirh lam hian khaw chhak paw (Thlanrawn paw) ho khian chhiah an khawn thin a. Tiau hnaih khuate tan chuan an tawrhlehawmin an chim-awm hle mai a, an sialte an kaw chhoh sak thin a. Thlanrawn ho chuan saingote a ogen thin a, Tiau thlang khuate tan chuan a khinh hle thin. Heig avarg hian Mizo lai thenkhat chu thlang an tla a. Lallulan Thlanrawnho chu a khua (Zopui) ah a chah thla a, finrawl chhuahin a thet ta vak mai a. Thlanrawn pasaltha, Thanghlianga leh nidarg pahnih emaw chauh damin an tlan chhuak thei niaawmin an sawi. Thlanrawn lalpa Thanchhuma ngei pawh chu kaw an bun tir a, Zopuiah chuan an tan tir ta a ni. He hla chang hi Mizo khuate laka Thlanrawn ho che: dan leh Lallula Thlanrawn-ho a rawt thu phuahna a ni ber mai.

2. An ri khum khum saiha a tam e.

Lallulan Thlanrawnho Zopui (Samthang bul) hmuna a rawt hnu deuh khan thlang a tla ve a. Lunglei bulah Baw a khawh a, chumi hnun chu a Thlanrawnrawtna khua, Zopui hming chawin Zobaw an ti nghe nghe a. He lai vela an awm lai hian Tlawng hnara awnte chu Selawn Zopuiah kai an tum a. Selawn Zopuiah chuan chi liah tur a harsa a, sai ram a ni baw si a; awm nghet thei tak ang maw ? tiin Zopui zai thlukin an phuah a ni.

Alchi bo ve : chi a awm lo ve.

Pui saiha : Sai hlauawm pui pui.

**3. Min chuan ve u, Darlung chiar
nghian e.**

Lallula thlang tla kha a chhuk zel a. Hun engemawti chhung chu Darlung-ah a awm. Darlunga a awm lai hian a ropuiin a insawh nghet hle a ni awm e. An khua (Dârlung) leh an ropuizia chu zopui zai thlukin an phuah a, chung chu Dârlung zai tih a ni a. He hla changah pawh hian Dârlung lalin ropui tak, nitina khuang leh dar a rik bung bungna hi min rawn pan teh u, tia sawmna hla a ni.

Tian dar : Dar tum rik.

LALTHERI ZAI

LALTHERI CHANCHIN : Laltheri hi Lalsavunga fanu a ni a Lalsavunga hi Sailo lul zinga lal huaissen leh lal finga an sawi a ni Laltheri pawh hian a pa a chhun a, a pau a khaubin a huaissen em em a, a hmel pawh a tha niang awm e A nutate pawh Sailo lal ropui leh hming-thang tak tak an ni hlawm

Lalsavunga hi Darlawng tlangah a thi a. Hemi nuu hian Laltheri chu a nutateho nen Saitualah an kai a. Saitual atangin Ruallungah an kai leh a Ruallunga an awm loi hian Laltheri chu Chalthanga, hnamchawm tlangval lakah a lo che sual a, nau a pa a Hmanlai lalte chu an tal a na em em a. An huat zawng leh michhiate lakah hian kut thlak an sam hle a. Laltheri nutate pawh hi Chalthanga lakah an thin a ur hle mai a. Fim w! an chhuah a, an khaw mite kha Chalthanga chu an thah tir ta mai a

Laltheri chuan Chalthanga an that tih a hriat chuan a rilru a na ngawih ngawih a, bang hlei thei lovin a tap a tap a. A thin ur chuan a puan a pawthler a, a thi neih zawng zawngte chu a hem darh vak a. Thawnhnaw tha a iubel duh lo va; puan a sin duh bawk lo Khawlaiahte a mu mai mai a, a changin a vak vel ruai ruai a. A nuin, "Chemte, i puan thatate sin ve t3 che" a tih lah chuan, "Chalthanga pawhin eng mah a sin h'ei nen" a tih san mai a. Ei tur tha tha an pek pawhin a ei duh si lo. Laltheri nutate pawh hi an inchhir in van a tawng a. 'Heti-ang chuan tunhuah mahni tu leh fate chungah tuman i ti tawh lo ang u' au ti a ni awm e.

Laltheri hian hman laia lalte leh, mi chhia, hnam-chhawmte intharna leh daidanna chu huai takin a do a. Hmanlai lalte'n michhiate an hnuaichhiaha leh hnam-chawmfa, lal nula ngai an thah mai thinte a lo bo tak chungchangah Laltheri hian khan pawimawh tak a luah a ni kan ti thei ang.

LALTHERI ZAI

1. Bawmzo ral mah dar ang chhai ngam lo,
Belzu kungah ka di Chalthang chawng sai ang
(sat e.
2. Chhun-rawl lovin ka fam lo vang ka nu,
Suih-lunglenin Sailo Ngurpui fam lo awl na e.
3. Bilh-puan khumin Ruallung zodai ka vel,
Vangkhaw dung sei Chaldanga tuallen nan
(ka ti e.
4. Suih-lung'eain piallei khar hawng ila,
A sakhmel leh a zungza tial zei-tin awm maw e.
5. A zungza tial zei-tin a awm lo ve,
Sakhmel sensiar khua fur hawktui ang luang
(zo ta e.
6. Sawngka lerah pa lo hraileng ka awi,
Ka lungdi e, Thangdang riang ngei e.

Hrithfiahna :

1. Bawmzo ralmah sai ang sat e.

Kan hmelmate, kan ralte pawh bei tha ngam lo, mi dawizepho hian ka dub ber mai, Chalthanga chu thlamuang taka a zu khawn lai in lo that mai si a, a ti a ni.

Belzu kungah : Zu hmunah. Zu khawn lai. Chalthanga kha thiamuang taka a zu khawn lai an that a, chumi thu sawina chu a ni.

2. Chhun-rawl lovin lo awl na e.

Chalthanga an that tih a hrist chuan Laltheri chu a thin ur em em a, a rilru a na bawk si a, chaw pawh a ei duh lo va. He hla changah hian Laltheri nuin chaw ei tura Laltheri a thlem laia Laltheri chhanna a ni e. Laltheri chuan, "Ka nu, chaw ngei vang ngawt chuan ka thi lo

vang. Amaherawhchu, Keini Sailo lai meuh pawh hi lung-
lenga thih mai a awl dawn a nih hi" a ti a ni.

3. Bilh-puan khumin tuallen nan ka ti.

Hei pawh hi Laltheri lusun phuah bawh a ni a. A lu
sun lunglêng chuan a lusun puan pawh inthlak duh lo vin
an dai vel chu a fang ruai ruai thin a. An khaw nuam
tak chu Chalthanga nena him taka lendun nan a lo suang-
tu h thin thute a aychhuahpuina thu a ni.

4&5 Suihlunglen in luang zo ta e.

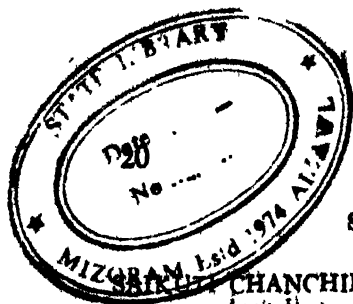
Laltheri lusun lunglêng chuan Chalthanga thlan chu
h i haw na phawrh leh tak a nap a. A thlan chu han
hawngin a ruang chu han phawrh leh ila, a himel duhawm
tak kha engtin tak la awm ang maw tiin a ngaihtuah a.
Amaherawhchu, ngun thluk taka a han ngaihtuah chuan,
Chalthanga ruang chu mitt'i dang ang bawkin zawi zawia
a tawih ral chu a ring bawh si a Chutanga a rilu hahna
leh a suangtuahna vik vel chu he lai chungah hian a
phuah a ni.

Piallei khar : Thlan.

Zei-tin awm maw e : Engtin awm tak ang m.w.

6. Sawngka lerah riang ngei e.

Laltheri chuan Chalthanga lakah fa a lo pai hman a,
Chalthanga an th h hnuah fapa duh awm tak a nei a. A
fapa chu an kawt kai vel leh leihkapuiah chuan lunglêng
takin a awi thin a. Laltheri chuan, pawn lera fahrah han
awih hliau hliau mai chu a hrehawm mang e. Ka ngaih
em em Chalthanga pawh kha i khawngaih thlak mang e,
a ti a ni.

SAIKUTI ZAI

SAIKUTI CHANCHIN : Saikuti hi Fanai, Khintin hnām a ni a. A pa chu Th ngawna a ni a, a nu chu Ngurchuailovi a ni. A chenna ber chu Thingsai khni khi a ni. A lung-phuna an'zāk dān chuan, Kum 90 miin Kum 1921-ah khni a tih, tih a ni a. Hei hi a dik chuan Kum 1831 yelah khni a piang a ni ang. Saikuti hi khawii khuaah nge a pian tih hriatchin a har hle mai. Pu Selthuama, Thingsai ME School Headmaster chuan Aizawl kiang Maubuang khni a piang miin a sawi a. Tin, hemi hnu hian Lungmawiah, Thiltlangah, Khuanghlumah, Zawngetuiah, Kangzang (m'chēng)-ah, Hlingvawm (S ilulak bul)-ah te, ta tang hian Thingsai ah an' lut tam an sawi. Saikuti hla phuah hmasak ber nia an sawi chu "Zawlbuk hnuaiah buh ten kan thāp chiam a. Hmarthang, zai kel be lo ang e" tih hi a ni. Hei hi Hlingvawma an awm laia a phuah a ni. Tun thleng hian hemi hmunah hian Hmarthanga veng hmun hlui-a la awm.

Hlingvawm atangin Thingsai ram, Tumtu tlangah an in bawk a, heta tang hian Thingsai bul. Aiduzawlah an kai leh a ni.

Saikuti hi an unau zinga naupang ber a ni a. Falu hich kan tih ang hian a lōng rei a. Chumi hnuaah Zakunga nen an innei a, fa paruk an nei. Saikuti hi nu hian tawk fang, hnai tung deuh, khabe chih, ti sen sawk, ngo lem lo a ni.

Saikuti zai thluk hian Saikuti pian hmain an lo sa tawh thin a. Hemi thluk hi 'Chhim Zai' an ti thin. Saikuti hian hla phuah a thiam em a, a phuah tamn, azai thiam bawk si a, ho mi thluk hlate hi Saikuti zai tin a hming a tum ek vek mi a ni. Chuvangin Saikuti zai anga kan sawi si, Saikuti phuah ni lo hla tam tak a awm. Saikuti zai hi hawm lip yak takin a theh theih a. Chungte chu : Lōng Lem Zai, Mitrang awihna Hla, Mitthi ngaih Hla, Salu aihna Hla. Kawrthum kai leh Saikuti zai, Laltheri phuah te an ni. Saikuti hian hla hi a piangpi ve hrim hrima ni. A naupan et atanga a pitar hnu leh a thih dawn hnaih thlengin hla a phuah. Tin, ti mawi tuma thiamin a ngaina em em a ni.

Saikuti hi Thingsai-ah a boral a, a thlan pawh Thingsai khaw thlanmualah a awm. A hnuaia mi 'hi-a thlan lunga inziak dan chu a ni.

SAIKUTI K. 90.

1921—AH A THI.

MI HMINGTHANG

HLA PHUAH THIAM.

IN LOVING MEMORY.

SAIKUTI -ZAI

1. Khua tin lang tang ka (pa) run a-zau ve,
Kawla vanrang chhum ang lêng rih tang ka ti.
2. Ral in rêl e, kai lo Lalnêma te,
In zuah sual e, chhuah tang thing lenbuang.
In zuah sual e, chhuah tang thing lenbuang,
Chunglum lian ak chhunrâwl a vai e,
Chunglum lian ak chhunrâwl a vai e,
Pâr a chhuah e, Mizo lungenin.
3. Sai khaw tangah lai lai a zing dawn e,
Chhim tang naufa banah kâi i,
Kan runpui mawiin.
4. Senhri pâr iang chhak bawm zo daiah,
Pualchang hmel ang ka di in thlau ve.
5. Fam zawnng tawh nan mim leh sawmfâng kan
(zâr
Hmel hmuh lohva Vungdanga khan phurh-
(hlan siam ve maw.

Hrilhftahna :

1. Khuatin lang lêng rih tang ka ti.

Thingsai (Aiduzawl) a an awm laiin Saikutite in chu tang chhip hmun thengthaw takah a awm a ni awm e. Chutiang hmuna hla phuah thiam leh mi lungleng thei an chen chuan an rilru a vak hla thei ble ang le. Saikuti pawh hian an in lian tak chu a chhuanzia leh vana chhuma chana hmun hla tak tak fan a chakzia leh lenlai a thlakhlelzia a phuahna a ni.

2. Ral in rêl e, kai thing len buang.

Aiduzawl atanga Thingsai an kai tirhin tangvalhoia Sahlâm atan kawtchhuaha thiug lianpui mai chu an zuah

Sahlamrawk a. Râl lu khai tih rông a awm ta si lo va, ti-
chuan Saikuti'n heti hian a phuah ta a ni. Râl lu lâk in
beisei ve tih rawk a, râl awzawng in tuk ngam si lo Hei
Sahlam tura in thing zuah pawhin mihring lu a ngên a,
pâr awhung hial alawm. In zuah thlawn ngei mai, a ti
a ni.

In zuah sual e a vai e.

Hei pawh hi sahlam tur an zuah sual chungchang a
a phuahna' bawk a ni a.

In s. hlâm tur zuah zawng in tisual kher mai. In mi
lu khai lo tlan tum choak pawhin tamhnem tur takngial
pawh a hmu lo ve, a han ti leh a.

Chunglum lianâk - Choak. Chhunrâwl - Chawchhan.

Chunglum lian ak Mizo lu ngeain.

Hei pawh hi sahlam tur an zuah sual a phuahna a la
ni zel a. In sahlam tur zuah zawng intisual kher mai In
milu khai lo tlan tum choak pawhin tamhnem tur pawh a
hmu lo va. In thing zuah pawhin milu tar tur ngenin a
pâr ta e, a ti a ni.

3. Saikhaw tlangah runpui mawlin.

Khitianga a phuah elna avang khian lal leh tlangval-
hovin an tura a, a tuar ngam leh ta si lo va, heti han
a phuah leh ta a ni. Thingsai khua hi kan ropui tawh
tawh dawp a, kan khaw tlangval huaisente hian kan in
chhung mawj tâwk tur sal an la man ngei ang, a ti ta a.
Amthipurna chu a thawi dam leh ta a ni.

4. Senhri par'iang chhak in thlau ve.

Tum khat chu Saikuti ngaihawng, Tuvunga leh a
thiante chu khawchhak (Bawmzo) ramah an rammu a Sai-
kuti ngaihawng chu ralin an lo that a; a thiante chuan a
ruang pawh hlawm lovin an rawn hawn san a. Saikuti
chuan, 'Ka duh ber mai chu Bawmzo daih in han hnut-
chhiah ta a le ! A ruang em pawh hlawm lovin in hnut-
chhiah maw?' tiin an khaw tlangvalte a demna hla a ni.

Senhri par iang : Hmel tha. He hlaah hian Tuvunga sawi nana hman a ni.

5. Fam zawng tawh nan siam ve maw.

Saikuti hian a ngaihzawng, Tuvunga, ral rama thi ta chu a ngai em em mai a.

Mim kûr ni-khuate chuan mitthite pu..lah an thlai tharte leh buh leh balte chu an chhiah thin a. Chung an chhiah te chu Tuvunga khan lo la tak ang maw? Emin lo phur ve tak ang maw?... a ti a ni.

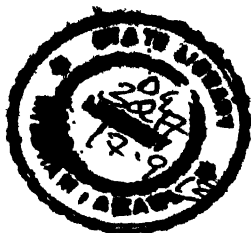
Kan xâr - Kan chhiah.

Phurhlân - Em. Phurhlân siam - Ema lo phur.

HRANGCHHAWNI ZAI

Hrangchbawni chanchin : Hrangchhawni hi Hmawng-kawn khuaa seilian a ni. A mah hi nula te lam, ngo tak, sa ngheet deuh, hmai bial kelkawl, baksam kir deuh chhap, du a m tak a ni. Nula rilru nei tak, thuhnuairawlh leh mi biang biak t'iam tik a ni nghe nghe. Miin an ngainain a bu'a awm nuam an ti thei em em a ni.

Ch'a a phuah tam lo 'Hrangchhawni Rechheih zai' an tih hi a lar hle a, lam rem tak a ni. A hmingthanna ber chu a lam thiam hi a ni a. A lamthiam hian chhim leh hmar, chhak leh thlang a deng chhuak a, a mah en turin khaw hla tak tak a ngin an lo kal thin. A lam dan hi a wi thiam hleih theih pawh a ni lo va; a hmutute sawi c' hawn leh dan pawh a hrang nuaih mai a ni. A lam dan sa i thiam theih a ni lo ang bawkin, a lam angin tumah an lam thei bawk lo a ni an ti.

A lam thiam leh a hmingthan em avangin Buhban lalpa, Lalzikan a khuah zin turin namen lovin a sawm a. Hrāngchhawni chu Buhban khuah chuan a va zin ta a. An khuah mai chuan an lo buaipuiin an hlimpui a. Hrāngchhawni lah chuan rual a pawl zau a, mi tinin an ngaina em em a. Pa neinung deuhin zu an kai chhuak zut zut mai a, an lām nitin mai a. An lāmna inah tawh chuan a entu an leng ngai lo.

Hrāngchhawni hian pasal a nei a: mahse an inkawp rem thei lo va. An inthen ta a. A pasal chuan a ngai lutuk a, mahse a ko haw thei si lo. A mangang chuan Bawrhsap hnenah a thlen a. Bawrhsapin inhrui leh tura nasa taka a ti chung pawhin Hrāngchhawni chu a kir duh lo va. An inthen hlen ta a ni.

Hrāngchhawni hian a hun hnuhnung lam chu Manipur ramah a hman a. A hun hnuhnung lamah hian Pathian Thlarauva piantharna a chang a, Kohhrana mi tangkai tak a lo ni ta a. Kum 1976 May ni 9 khan Churachandpur-a a sawm laiin he khawvel hi a chhuah san ta a ni.

Hrāngchhawni hun hmalamah hi chuan Zawlnai tih loh chu hmeichhia hi an lam ngai lo va. Hrāngchhawni hi hmeichhe zinga lam langsar hmasa a ni a. Hemi avang hian mi tam takin an deuin an sawi bawrhbang nasa hle a ni. Hrāngchhawni zai zingah pawh hian amah an hmu-sitna leh deupa a lang ngai mai.

Hrāngchhawni zai tia kan hriat tam tak hi Awithangpa phuah a ni a. Hrāngchhawni zai hi Awithangpa zai aia a thluk a ding deuh at at a, a rang bawh a. Awithangpa hla phuah ngai pawh hemi thluks an sak thin chu Hrāngchhawni zai angin a kal ta mai a ni.

HRANGCHHAWNI ZAI

1. A sawi hian sawi suh ka lung min len,
A ko kal u, Laldâng khua chhan pualhrang
(val,
A ngaiin Hrângchhawni thêm reng mai.
2. Senmei rum vung vung kha lo bâng rawh,
Tuah khaw zawl mawichawnpui par a chuai
[dawn e;
Nempuan lo zâr rawh lêng tuaitirin.
3. Senmei rum lianin a hma chhuan e,
Hmanah dj nen zalna laikhum dawbrem sang;
Ti hian Darkhawlin chul pual thin e.
4. Kan sawmfang chhunrawl a ring zo tu,
Zuchang leh zawng pitte kiva nghalhriama;
Chungleng huiva leh mimsirikut kut.
5. "I hming kan sawina a rei ta e,
Tunah erawh kan tawng che Ngun-pangpâri,
Khawvel sawi Hrângchhawni dam reng rawh "

Hrîlbfiahna :

1. A sawi Mian reng mai.

Hè hia hi midungin Hrângchhawni sawi anga an phuah sak niawm tak a ni. Amah sawi bawrhban an tumna a nih a rinawm nghe nghe a. A thu awmzia chu, 'Ka lung-lenzia chu ka sawi thei lo.' Mian-koh sak tumn thangval thawk chhuak ngawt mai ula, a ngaiin Hrângchhawni hi ka chau reng mai' a ti a ni.

'A ko kal u' A ko tumn kal teh u.

Pualhrang val : thangval.

A ngaiin...mai : A ngaia lunglengin ka chau reng mai.

2. Sen mei rum leng tuaitirin.

Hemi changin a sawi chu, 'Mei alh thawm ri hum hum chu lo reh sela, Tuahzawla chawnpuì par pawh a hem vuaì zo dawn takngial e. Nulate khan puan lo zar hliah tal teh u' tihna a ni.

Hrangchhawni an lam pui dawn hian thuk meite hi puanin an zàr hliah thin a, an hlim thei hle a ni awm e. Chutiang r¹ru pu chuan he hla pawh hi an phuah a ni mai thei.

Sen mei rum vung vung : Lo hal laia mei alh ri
(hum hum.

Tuah khaw zawl : Tuahzawl khua.

3. Sen mei rum lianin rual thin e.

'Nula leh tlangvalte khum a zau' tih hi Mizo tawng kauchheh pakhat a ni ve a. Nula leh tlangvalte inkawmna leh an awmdunna chu ramhnuaì khawì kip pawh a ni thei a tihna a ni a. He hlaah pawh hian hla phuahu tian a ngihzawng nena an awmdunna ram chu vahchap kangin a hmachhawn lai a hmu a, a lung a leng hle a ni.

Laikhum dawh rem sang : khum, mutna hmun.

Darkhawli : Nula tihna a ni a, Hrangchhawni an tihna pawh a ni thei ang.

4. Kan sawmfang mimsirikut kut.

He hla hi Awithangpa zai, Awithangpa phuah niin a lang a. Awithangpa hla phuachte hi thluk hrang bretin Hrangchhawni zai thlukin an sa a. A thu kha thuhmun reng mahsela Hrangchhawni zai angin a kal ta mai a ni. Heiang a hla inkal theih hi Hrangchhawni Zaiah hian a awm nual a ni. A thu awmzia chu - Kan buh tlan zotute chu zuchang te, zawng te, pitte te, vaki te sanghal te va-hui leh mimsirikutte an ni a tihna mai a ni.

5. "I hming kan ... dam reng rawh"

Buhban lalpe, Lalzikan a khuqa zin turin Hrângchhawni namen lovin a sawm a. A sawmna avang chuan Hrângchhawni chu Buhban khuaah chuan a zin ta a. Tin, Hrângchhawni hmuh chaka an sawi an sawi thin, an lo hmuh ve tak avangin Buhban putar pakhat, 'Tuaka chuan he hla hi a phuah ta a ni an ti A thu awmzia pawh- I hming hi kau hriatna a rei fawh a, tunah chauh hian kan hmu hlawl che a. Khawvelin an sawi huai huai nang, Hrângchhawni hi dam reng ang che' a ti a ni.

Ngun pangpâri : Hrângchhawni.

AWITHANGPA ZAI

Awithangpa chanchin : Awithangpa hi a hming tak chú Hmârlûtvunga a ni a. A pa chu Dothanga, Ralte Lelhchhün, à nu Liani, vai sal an ni a. Rolura thlah khua chhim lam atangin hmar lam Lalmânga thlah Lalzahrâwka khua Kanghmuna an lo pêm avangin, an fapa lo piang chu Hmârlûtvunga an sa a ni

Hmârlûtvunga hi kum 1887 January thla khan Kanghmun khuah a lo piang a. A naupan lai chuan naupang phutkhat deuh, fiam nuam tak a ni a, a lungkham zâwng chu vai lem siam te, thing pui tlûk te, se lem siam te a ni. Se lema chan hi a atchilh a ni ngawt mai a. A chal-ah hruiin a inhling a, a inthlung chawp a, mi veivakte hian, 'sial ka vua e', ah ti a, an han vaw thak a, a tâl a tâl thin a. Naupang kum li mi lek a nihin a pain a borlsan a, a ô hmeichhie pakhat nen chauh a nuin a tulpu ta a ni.

A naupan lain naupang phutkhat mah ni se, rawlthar a nih chuan mi fel tak leh hawihhâwm tak a lo ni ta a. An lai fapa Khawvelthanga chuan a ngain em em a, Mau-buang-a an indannaah Aihnabphalpu atan a huai chho ta a ni.

Hmârlûtvunga hian rawlthar a nih lai atangia "Pa ka neih hun chuan mipa a nih leh Lalawithanga ka sa ang a, hmeichhia a nih leh Lalawithangi ka sa ang" a ti thin a. Chuvangin nupui a neih hma, fa a la neih hman a hlaah chuan 'Lalawithangpa' emaw 'Awithangpa' tuin a lo mphuah tawh a ni. Kum 1904-ah kum 18 a nihin Bawlte nula chhuanvawr Laltuahpuii, Chalbâwk hnam nupuih a nei a. Kum 1905 khan fapa an nei ta a. A lo hual lawk sa angin Lalawithanga a sa ta a. Mahse Lalawithanga chu kum khat mi lekin a thi ta hlah mai a. A tuar na em em a, lusûn zaî a phuah ta teuh a ni. A fate chu an upat dan indawtin hengte hi an ni :-

1. Lalawithanga	4. Hmingthanauva
2. Zaithantluangi	5. Thangkunga
3. Nikhumchhinga	

Kum rei lo te chhūngin a hming a lo lār ta hle mai a; hetia a lo hmingthanna chhan ber chu mite'n a hlate an duh bik vang leh an chawi lār em em vang a ni. Lalte pawhin an khuah awmah an duh a, pēm tur te pawhin an sām thūn a, mōhse chung sawmnate chu hetiang hian hla-in thiam takin a lo chhāng a.

'Tu lal lai zū mah a thlum chuang lo,
Hmāwng ang ka pēm lo nāng e, Lalawithangpa,
Belh ngai Laldāng ka then thei lo.' tiin.

Awithangpa hi hmuh an chāk a, a en turin Maubuang khuah mikhuah an lut zut zut mai a. Chung zinga lang-sar zualte chu-

Tlawng thlang nula hmel tha, Saingeni te, Zairemthangi, Parvatui khaw nula chhuanvawr leh a nu te, Zadaii, Bak-tawng khaw nula te an ni. Heng mite hi thiam tak takin hlai a lo chawi a.

Awithangpa hi Maubuang khaw lal upa thusa ber a ni a, kawng engkimah thenrua! kawm thiam tak a ni Kum 1918 khan Kristian sakhua a pawm a, chuta chin chu khawvel zai phuah a chawlhsan ta a. Kum 1926 khan kohhran upa atan nemngheh a ni. Maubuang atang hian Serhuan siama eizawn tumin Kawnpuiah a pēm a. April ni 11, 1965 khan Kawnpuiah a boral ta.

AWITHANGPA HLA ZIARANG :- A hlate chu a thōk em em a. Hla thu mawl tē tē chuktuah a thiam a, thu naran hriat sa emaw tihte pawh kha rem taka chuktuahin awmze thar neiin mawi takin a hmang thiam a ni. A hla thute chu a bulin, mite hman naran loh a tam hle bawh. Awithangpa hlate chuan thupui chi hrang hrang a huap a. A hun leh a hmuna thil awm dan ang ang kha thupui chi hrang hrang neia a phuah avangin hla phuah thiam dangte aiin a danglam bik a. He mi avang hian mi rilru a khawih dan a danglamin a zau bik a ni.

Awithangpa zai hian hla bu thum (Thlōk hrang chi thum) a nei a :-

- (1) Awithangpa Rechheih zai.
- (2) Awithangpa 1lawh zai.
- (3) Awithangpa Kaihnêm.

Tin, a hlate hi thupui chi hrang pangaah a ðhen theih a, chungte chu :-

- (1) Lunglen zai. (Lengzem zai)
- (2) Khawvel thil a phuahna.
- (3) Lusôn zai.
- (4) Mihring a phuahna.
- (5) Inphuah elna.

AWITHANGPA (Lengzem Zai)

1. Buang khaw vâl kan nun a iang em ni?
Zai lo sa e, ri tleŋ tleŋ awnthiàng zâra'n,
Lentu ngurtlîng maw e, fâng ko-tu.
2. Buang khawpui val rual kha lung zur maw?
Lelte nun nêŋ rodâng lêŋ awi a kiu ve.
A vawr e, lunglen sang thinglera'n.
3. Saw saw Hmuifang pui saw an kai na,
Nikhum chhingpa Vungdâng ngai lo ang
[hianin,
Nuihmawi a liam e, thlang thlai za mual.
4. Ram loh khaulêŋ pâlaiah ka tir ang che,
Thlang thlai zamual khumin leng der der ang
[che,
Kungi u Thanghniangi lêŋ kaiah.
Mauraw dungdawh annem pui run a lang,
Ritva chang i fu-lenga tum ka nuam e,
Parva tlang Thanghniangi rûn ngeiah.

Hrilhfiahna :

1. Buang khaw vâl fang ko-tu.

He hla chang hi Rengchal phuahna a ni.

Thingzâra thereng mawi taka lo hrâm hlerh hlerhte chuan nuam an tih hlein a ring a. Maubuang khaw tlang-valte thiam tək leh nuim ti taka an zia an lâŋ thin nen chuan a tehkhin a. Chung therengte'n ngaw thing dur khup aŋaŋa ri mawi taka an buh an lo awih thin avang chuan buhte chu a that phahin a lo hlâwk phah thin, a ti a ni.

2. Buang khawpui thingler'an.

He hla pawh hi Rengchal phuahna bawh a ni a.

Tûk khat chu Maubuang kawtchhuah thinglera rengchal kiu avangin feh kal tur chu an lo ding khawm khup mai a. Awithangpa'n a phuah thiam phawt chuan kir leh vek a, awm ni kham an rel thlu diam a. Awithangpa a lo thlen chuan an lo din chhan an han hrih a. Ani chuan rengchal hrâmna thingzar chu a han en vang vang a, a'n phuah ta a. Kengchal lunglêng taka lo hrâm chu, Maubuang khaw nula hmel tha, Rotuahi zûn ngaia lunglêng niin a ring a. Maubuang tlangvalho chuan in thik hle lawm ni? In rilru a na hle lo mawr a hau ti a, an feh tur chu an kir leh ta hum hum mai a ni.

3. Saw saw Hmuifang tlai za-mual.

He hla hi Saingeni, Sabual nula a phuahna a ni. Tum khat chu Saingeni Aizawl kal hawng lam hi tuilianin a dang a. Saingeni chu tuilian kim hun nghakin Maubuangah a cham a. Hetih lai hian Awithangpa nen hian an lo inhmelhriat a. Hetih lai tak hian Awithangpa chu a zin chhuah zawk a tul tat mai a. Saingeni hnenah chuan, a zin lo haw hma loh chu lo hawng lo turin a ngen a. Amaherawhchu, Awithangpa lo hawn hman Saingeni chu a hawng ta a. Awithangpa chuan an khua a lo thlen a, Saingeni a hawng tih a hriat chuan a lung a lêng hle a. An kalna lam, Hmuifang tlang chu a thlir vawng vawng a; he hla hi a phuah ta a ni.

4. Ram loh khaulêng rûn ngeiah.

He hla hi Awithangpan Zairemthangi, Parvatui khaw nula hmeltha a phuahna a ni. Vawikhat chu Zairemthangite nufa, Parvatui khua hi Maubuang khuaah an zin a, Awithangpa nen hian an inhmelhriat ta a. An inggainain an inkawmngelh hman hle a ni awm e. Amaherawhchu, an cham reng thei si lo va; an hawn hnu chuan Awithangpa hian a ngai em em a, a mitthlaah an cham reng mai a. Hemi atanga nikhaw rei deuh hlek hnuaa Awithangpa hi Sabual khuaah a zin a. Sabual atang chuan, Tut lui rala awm, Parvatui khua chu a lang iar mai a. Zairemthangite

in ngci pawh a hmuh theih a. Awithangpa chuan, Zairemthangi-te in a han hmuh chuan a rilru a thar a, a lunglêng hle mai a. Vanneih thlak takin Zawlwawng a hmu fuh hlah mai a. Zawlwawng chu a mana, Zairemthangi hnena palai atan a thlawh chhuah tir ta a. He hla chang hi a chham chhuak a. A hla awmzia pawh- 'Nang, ranung mawlte hi palaiah ka tir ang che. Thlawk ta vang vang la, ka ngaih em em, Thanghniangi (Zairemthangi) awmnaah va tum ta la, amah ngaia ka lunglen thu hi han hrilh ang che' a tihna a ni.

A hlawmhnihna pawh hi a hma lama kan sawi chhunzawmna a ni a. A lunglêng chuan sawa chana, Zairemthangite ina va tum mai a chhak thu a sawina a ni.

AWITHANGPA (*Lusun Zai*)

5. Ka sa maw nuar ka chuni nu,
A i emaw kan suol le?
Ka tuai duh lai bânah an kai,
Awmlai a nunrawng mang e.

A khi Lurhpui khanthum hnuaiah
Dochhungpa i kal dôn ang,
Awithang thlafam tui Rih laiah,
Kan va tawng dah law maw e.

Hrilhfiahna :

Ka saw maw nuar nunrawng mang e.

He hla hi hla awmze nei tak leh pawimawh tak a ni. "Ka sa maw nuar ..." tih a 'sa' hi saphihrik kan tih a, 'sa' kan lam anga lam tur a ni lo va. Pu Sakhawliana kan tih a, 'sa' kan lam anga lam tur a ni thung. Heta 'sa' hi, sakhua, sakhaw biak, sa biak, tihna a ni. Hmarlutvunga chuan rawlthar a nih lai atangin fa ka neih hun chuan,

mipa a nih leh a hmingah Lalawithanga ka sa ang a; hmeichhia anih chuan, Lalawithangi ka ti ang" tiin a fa hming tur a hual lawk a. A fa hmasa berah mipa a lo piang a, a lo tum lawk angin a hmingah Lalawithanga a phuah ta a. Awithanga chuan a fapa nei chu a lawm em em a, a hlimpui hie thin a. Amaherawhchu, van duai thlak takin, Lalawithanga chu kum khat mi lek a nihin a thi ta hlahu mai a. Awithangpa chuan a lusun chu a tuar na em em a, lusun hla tam tak a phuah phah ta a. He hlaah hian, a fapa tli chu a tuarna em em a. A fa duh lai tak thihna thlentu chu a dem a, a nunrawn thlâk hlein a hria a. Kawng danga a han ngaihtuah chuan, kan sakhaw biakah hian tihsual kan nei ang a, kan sa biak hi kan chungah a lungawi lo em ni ang? tjin a ngaihtuah a ni.

A khi lurhpui dah lawm maw e.

Mizo pi pute chuan mitthi thlarauin mitthi khua emaw, Pia,ral a pan hian khaw chhak lamah khian kalin an ring a. Kelkang bulah khian hruaikawn (Mitthi thlaraute an hruaina kawn) leh Lungrahbuk (Mitthi thlaraute an lung rah thin) te a awm a. Hemi chhak lawkah hian Rihdil a awm a. Rihdil hi mitthi thlarauin mitthi khua an panna kawngah an paltlang ngei ngeiin an ring a ni. Awithangpa khan a fa Awithanga a sun kha a tuar na em em a. A lungleng chuan awm ngaihna a hre lo va. A suangtuahna ah chuan, a fapa thlarau zawngin khaw chhak lamah khian han vak ta ruai ruai ila, Awithanga thlarau chu Rihdilah tal chuan an la nang hman dawn lawm ni aw! a ti a. A thianpa, lusun ve baw (Dochhungpa) chu zin pui atan a sawm a. Chutjanga a ngaihtuahna vak vel chu he hla changah hian a au chhuahpui ta a ni.

TLANG, THIM CHHAK LAM

Zosaphylia (D.E. Joes)

1. Tlang thim chhak lām kei ka en ang,
 Nakinah zan a ral ang;
 Thimna zawng zawng a ral vek ang,
 Nī a chhuak ang; khua a var ang.
 'Isua Krista, khawvel Entu'n,
 Thinlupg thim a tieng ang;
 Kan khawvela hnam tin zingah,
 Chanchin Tha an hre vek ang.
2. Chhim lam, Hmar lam, Chhak lam, Thlang
 Khaw tinah i hming an lam; [lam,
 Zawnei der, puithiam leh dawithiam.
 Tumabin an duh lo vang
 Isu, min tidamtu i ni,
 Khawvel sual kalpui i ni.
 Thing kraws chungah an khai kang che,
 I thihin mih tlan a ni.
3. Lal zawng zawngte Isua hnenah,
 Ram zawng zawngte'n an be fo vang,
 Pathian ram a zau zual ang;
 Nangma ramah Lusei, Hmar te,
 Pawi leh Ralte, Lakher te,
 Hnam dang zawng zawng ko leh ang che,
 Kohhran-ho tikhat ang che.
4. Krista Isu, sual ngam ang che,
 Ram zawng zawng luah vek ang che;
 Chanchin Tha leh Tirkoh Thiltih-
 Baibul thu malsawm ang che;
 Ruah sur leh thlufim nuam angin,
 Ni eng leh dai tla angin,
 I thlarau min pe hlawn ang che,
 Kumkhuain min veng ang che.

Hrillhfiabna :

1. Chhak lama tlàng khi ka thlir ang a, khua a vər huna'ni a lo chhuak ang hian thimna zawng zawng hi a eng vek tawh ang. Isuan mite rilru a tieng ang a, khawvel hnam tin hi Chanchin Tha chuan a la ti-eng vek dawn a ni

Ni a chhuak ang... ang- Chanchin Tha an ring ang a, mawna a bq vek ang.

2 Khaw tin a Isua hming an lam vek ang a, ziw'nei leh puithian te pawh an la hnawl vek ang Isua chu Tidamtu leh khawvel sualna tibotu a ni a. Kros-ah an khengbet a, a thihna chu min tlanna a ni

3. Mi zawng zawngin Isua chu an bia ang a, ram pawh a ta a ni. Mizorama hnam hrang hrangte pawh hi Kohhranhó títam túrin a hip khawm vek ang.

4. Isu, ram zawng zawng hi luah khat vek la, Bib'e thu hi malsawm ang che. Ruahsúr leh nisa anga nuamin i Thlarauvin min awmpui ang che.

He hla hi Zosâphluia phuah a ni. VânpHungan Khandaih khuaah Kristiân a tiduhdah vak a, chûng ùhduhdah tuartute chu Zosâphluia hian Aizawl atangin a han tlawh a, chumi tuma a phuah chu a ni. "Tlàng thim" a tih pawh hi, Aizawl hmâr chhaka Chalfilh tlàng khi niin an sawi. Tin, thimnain Mizoram a tuam lai hun sawina a ni thei baw.

He hla phuah chhan leh a ziarâng

Welsh Kohhran chuan Zoroma Chanchin Tha hril túrin Rev. D.E. Jones chu an rawn tir a, August 31, 1897-ah Aizawl a lo thleng a. Zosâphluia lo thlen hma hian Pu Buanga leh Sap Upa chu Zoramah an lo awm sa tawh a. Mahse, Chanchin Tha chu a la dārh zau lo hie Hetih lai hian Khandaih khuaah chuan an lalpa VânpHunga chuan Kristian a tiduhdah chiam a; nasa takih a tuartir tih D.E. Jones hian a hria a. Chumi avang chuan D.E. Jones hian Aizawl atangin hmâr chhak lam, Chalfilh tlàng dum ruih mai chu a thlir a. Zoram a la thimzia, VânpHungan Kris-

tiante a tihduhdah aţang chuan a hre Chiang lehzuai a. Mahse, a Mission hna chu thawh nasat zêl a tûlzia a hre Chiang hle a. Zoram chu thim hle mah se, Chanchin Tha khawvâr êng chuan a la tuam chhuak vek ang a, Mizo sakhaw puithiam te, zâwlnei te chu an la bâng vek dâwn a ni. Isua hi Tidamtu a nih an la hria ang. Chu chang ni lovin, hêng hnam hrang hrang, Lusei, Hmar, Ralte, etc. te hian Isua an la ring vek ang a, Kohhran ropui tak a la dîng dâwn tih a ring tlat a ni. Thlarau Thianghlim chuan hna a thawk zêl ang a, Bible thu hi malsawmin a awm ang a thlifim leh daifim ang maia duhawmin Zoram hi a la chenchih dawn tih he hla phuahtu hian a be's tlat a ni.

Rev. D.E. Jones thirna ang hian, Zoramah chuan ringtute an lo pung tial tial a, kum 40 a lo vei chuan Zoram chu Kristian ram tih ngam a lo ni ta hial a ni. D.E. Jones thahnemngaihna chu mei ang maiin a alh zau zêl a, keini Zofate tân pawh malsawmna a ni a, taksa lam leh thlarau lamah hmasâwnna ropui tak kan dawn phah ta a ni.

Zosaphluia (D E. Jones) chanchin : David Evan Jones (Zosaphluia) hi ni 15 2 1870 khan Welsh rama Llandderfel khuaah a piang a. Ni 30 8.1897 khan Kristian Missionary hna thawk turin Sairang a lo thleng a. A hna kum li vela lo kal hmasa, Pu Buanga leh Sap-Upate a rawn fin a. Anni pahnih hian Zoram an chhuah san hnuin Zosaphthar hian nasa tak'n a bei zawm zel a. Mizoram kohhran lo ngelnghehna tura mi tangkai tak a ni Zoram a lo thlen hian tangval a la ni a, kum 1903 khan Sylhet lama Lady Missionary kum 10 lai lo thawk tawh, Katherine Ellen Williams nen an innei a.

Mizoram a lo thlen aţanga rei vakloah Mizo tawng a thiam a, Aizawl leh a chheh vel khuahte Pathian thu a hri thîn a. Mizote tan zirna uar tulin a hre bawh a. Sikul a din a, theih tawp chhuahin a bei a. Mi retheite a lainata, mi thenkhat chu a thlawnin lehkha a zir tir a. Zirna lama Zosaphthara hma lakna hi Zoramin a that phah-nangiang mai.

Mizoramah kum 30 lai theihtawp chhuah a rawng a bawl hnuin ni 23.12.1926 khan Aizawl a chhuah san a, an ram lamah chawl turin a hawng ta a. Ni 10.8.1947 khan cha-tuan ram min lo pan san ta a. He leiah hian 'kum '77 hun a hmang a nih chu.

Hla phuah leh hla lehlin a thiam hle a. Hla 60 lai a siam a. Mizo Kristian Hlabuah hian a hla siam thahnem tham tak a chuang a. A hlate hi hla tha tak tak leh miin an duh tak takte a ni hlawn.

Zorama a lo chhuah lai hian Mizoram chu a la thim h'e a. Mizo lalte leh mi tam takin Kristianna chu Mizo nunphung leh zia ti chhetu turah an ngai a, an do dal a. 'Tlang thim chhak lam' tih hla pawh hi chanchin tha chu dodalna karah pawh lo darh zel se la. Mitinin chanchin tha chu lo hria se a duh thu a phuahna a ni. Chung lai huna Mizoram awmdan chu mitthlaa thlir chungin he hla hi zir ila hriat thiam a awl khawp ang.

THLALERA KA VAHVAIH CHHUNG HIAN

Rev. Liangkhaia

1. Thlalerā ka vahvaih chhung hian.
 Aw Lalpa, min hruai ta;
 Kan pi pute he ramah hian,
 Nang lovin an bo ta.
 Farawa Aigupta ata,
 Kanan ram thiaghlim chu,
 Chhunah chhum ding, zahan mein,
 Min hruai thleng ngei ang che.
2. I ram tiam chu, kan thlen theih nan,
 Bo lovin min hruai la;
 Min dotu zawng zawng kan hmaa'n
 Nangin hnawt chhuak zel la;
 Aigupta kan ngai lo nang e
 Chu ram kan chan chuanin,
 Ziou tlang chhip kan lawn anga,
 Ni tin i hming fakin.
3. Nangmah lovin chu ram nuam chu,
 Tuman an thleng lo vang;
 Jo dan luikawr thuk thim tak chu,
 Kan ngei tur a ni ang.
 Lalpa, i hmangaihna zarah,
 Rinna thla kan zar ang;
 Tin, Jordan kan thlawk kai ang a,
 Chatuanin ka chawl ang.

Hrithfiahna :

1. He khawvel thlalerā ka vahvaih lai hian Lalpa,
 min hruai la. Kan pi pute kha nangmah hre lovin an lo
 borai tawh a. He khawvel Aigupta ram atang hian min

hruai la, chhônah chhûmin, zânah meiin, Kanaan ram min
hruai thleng ang che.

Thlalêr - He khawvêl hi.

Faroa Aigupta che - Aigupta lol Faroa
bâwihah Israel fate an tâng a. Mosian a hruai chhuak
a, Kanaan ram a panpuî ang khân, he khawvêl Aigupta
aţanga vân Kanaan pana ringtute kalna a ni.

2) I ram tiam vân Kanaan chu bo lovin min hruai
thleng la, min dotu zawng zawng min hnehsik ang che
Vân Kanaan kan thlen chuan khawvêl Aigupta hi kan
ngei tawh lo vang a, i hming kan fak reng tawh ang.

Zion tlâng chhip - vânram, vân Kanaan chu.

3) Pathian hruaina lo chuan vânram chu tuman an
thleng thei dawn lo va. Jordan lui chu kân ngai ngêi tûr
a ni si a. Lalpa hmangahua zirah Jordan lui chu kan kai
ngei ang a, chatanin ken chawî hlen tawh ang.

Jordan ... a ni ang - Israel faten Kanaan ram an
luh dawn chuan Jordan lui kân ngei a tûl angin, vân
kan thlen dawn chuan thihna Jordan lui kan kân ngei
a ngai a ni.

Rev. Liangkhaia chanchin (1884-1979)

He hla phuahtu Rev. Liangkhaia hi kum 1884 khan
Sairum kuaah a piang a. A pa chu Thanghluta a ni a,
a nu, Hauzathangi Rev. Liangkhaia hming tak chu Hrang-
chhina a ni a. A lo pian tîrh hien Arte hring banin an in-
thawi a, Arte chu liangah an khai a, chuvang chuan
'Liangkhaia' an ti ta a, a hming lem hi a ler tu zawk a
ni. Kum 1908 khan Kristianah a inpe a. A tlangval hnuth
lehkha a zir a. Zirna school-ah pawh zir lovin mi mal
hnenah a zir phawt a, tichuan kum 1908 khan Lower Pri-
mary a passed a. Kum 1909 khan hapusnia a chang a, a
kum lehah Tîrhkoh hna Aizawlah a zir nghal. Aizawla
Tîrhkoh hna a zir pahin sikul a kal bawk a, kum 1912
khan pawl ruk a zo.

Aizawla Tirkkoh hna a zir zawhah Cherra-ah Pathian thu zir turin a kal a. Kum thum (1913-1916) a zu zir a, kum 1916 khan Tirkkohah a thawk tan a, kum 1921 khan Pastor-ah an nemnghet. Kum 1923 atang khan Saitualah Pastor hna a han thawk a, mahse kum 1949 khan Literature lam thawk turin an ko thla leh a. Kum 1949 atang khan a pension thlengin Aizawlah a awm.

Lehkhahu 14 lai a ziaa a. Mizo hnam tana lehkhahu tha leh thil blu tak tak a ni hlawn.

Lehkha zir sang lem lo mah se, zir sangte nen dang-lanna a awm mang lo. Mizo tawng a thiam hle a. Mizo zingah thu leh hla (Literature)-a hmahruaitu pakhat a ni.

Mizo Academy of Letters chuan Mizo rilru, nun leh ngaihtuahna tihaua thei zawnga thu leh hla siamtu leh ziaakte hnena pek turin kum 1979 atangin Academy Award an siam a. He Academy Award dawng hmasa ber chu Rev. Liangkhaia a ni. He Academy Award hi March 24, 1979 khan Rev. Liangkhaia an pe a He lawmman hi cheng sangkhat leh certificate tha tak a ni a. Certificate-ah chuan hetiang hian ziaa a ni.

"Rev. Liangkhaia hi thu leh hla lama Mizote min kaihrui thintu a ni a. A lehkha ziaakte hian kawng tam takah kan hnam min thantir a Mizo History leh Mizo Arsi Chanchin hriat dan a ziaakte phei hi chu sulsutu tak meuhah kan ngai a. Chuvangin Mizo Academy of Letters chuan Rev. Liangkhaia hi 1979 Academy Award kan pe a ni."

He mi ropui tak leh Zofate tana mi pawimawh tak hi 26 June 1979 khan kan chan ta a ni.

KA LUNGCHHIA HI MAN PEK KA HRIAIN

— *Zosaphara (E. Rowlands)*

1. Ka lungchhia hi man pek kha hriain
Hlim takin a lo lawm fo thin,
Pathian thupek mawi leh a hmuhin;
Mi sual chhandum a hmuh pawhin.
Nunna petu chu an ti thi a,
Thawhleha ropui chu an phum;
Chatuanin remna a lo ni a,
Chungnung berin mihring a hum.
2. Kalvari tlangah a lo tur a,
Misualte kara a awm khan;
Sawisatu thate a tichak a,
Amah thing lera khenbeh nan.
Mi sualte leiba a pek laia.
A pa thupek a tihmawi khan,
Pathian felna a lo eng mawi a,
Khawngaih remna-ah ka lo thiam.
3. Lalber leh Remtu ruang an phumin,
Ka thla, chumi chu ngaihtuah la;
Amahah leilung a her laiin,
Leilungah Amah an zalh a
Angel-ho fak ber a inggaitlawm,
Boral tawh fate chhandam nan;
Tunah hian mawi leh berin a awm,
Lei mi zawrg zawngin fak ila.

Hrilhfiahna :

1) Isuan min tlanna tura Pathian thupêk leh mi sual chhandamna tûra Pathian hnathawh ka hmuh hian, ka tap lai pawh bângin hlim takin ka awm leh ta a. Nunna petu,

Isua chu an khêngbet a, mitthi zing ata tho leh tûrin thlânah an phûm a. Pathianin mihring a chhanhimna hi chatuan atân inrêmna a lo ni ta.

Pathian thupek..... hmuhin - Pathian mi sual chu hrem mah se, a chhanchhuah lehna thu a hmuhin.

Thawhlelna ropui - Isua mitthi zing ata a thawhlelna chu

2) Isua chu mi sual tân Kalvaria an khenbeh lai khân, a khêngbettu thate a tihchak sak a. A Pa thupek anga a tuar lai khân Pathian felzia chu a lo lạng ta a. Pathian khawngaihna avânga lei leh vân inremna chu ka thiam channa a lo ni ta a.

Mi sualte leiba - Thlahtute bawhchhiatna avânga mi zawng zawng thihna, kan aia a thihna chu.

Khawngaih remna - Pathian khawngaihna chu inremna a ni.

3) Lalber leh inremna Siamtu ruang an phûm chu, ka thlarau, hrereng la. Ama sim, Amah vânga leilung her vêlah chuan Amah (Isua) chu leilungah an phûm a. Angelhovin ropui taka an chawimawi ni mah se, keini boral tawhte min chhandam tûrin a rawn ingaitlâwm ta a. Tûn h hian vânah chawimawin a awm a, lei mite pawh hian i fak ve ang u.

Lalber leh remtu - Lalber leh inremna siamtu.

Amahah... zahn a - Amah avânga awm leh chevêl he leiah hian an phûm a.

Zosaphara (Edwin Rowlands) chanohin : Zosaphara hi ni 15.3.1867-ah Welsh rama Pensern khuah a piang a. L-hkha thiam thei tak a ni a, Oxford University chhuak a ni nghe nghe Hun reise chhâng USA-Texas-ah zirtirtu hna thawkin a awm.

Kristian Missionary hna thawk turin ni 31.12.1898-ah Aizawl a lo thleng a. A lo kal hmaa kum hnih dawn lai lo awm tawh, Edwin Rowland-nen an thawk dun a. A lo thlen aţanga thlu thum lek chungin Mizotawng a thiam

hman a. Tawng a thiam chakzia hi a mak dang lam hle a ni. Chanchin Tha hrilin Mizoram khaw chhak leh chhim leh hmar a fang a, miin an ngaisang hle.

Sap-Upa leh Pu Bungen Mizo ram an lo thlen hlina A AW B an lo siam chu siam that ngai lai lai a siam tha a; Zosapthara siam that ang chu tun thlenga A AW B kan hman hi a ni ta a. Tin, zirlai bu a siam chhuak thar bawk a, chung pawh chu hun rei tak chhung an hmang zui a, a tangkai hle hlawn a ni.

Kum 1900 khan Zosaphluia leh Zosaptharate hian an hna chanpual an insem a. Chuta an insem ang chuan, Zosaphluian kohhran enkawl lam a chang a, Zosaptharan Sikul 'am a chang thung a Kohhran lama a hna chanpual bakah hian Assam sawrkarin Zosapthara chu Honorary Inspector of Schools nihna an pe bawk a. Mizoramah hian kum 1903-1907 inkarah khan Sikul lamah thuncihna sang tak neiin hna a thawk.

Zosapthara hi Zosapte zingah a danglamna em em leh, midangin an tluklohna langsar tak chu hla phuah leh hla lehlin a thiamna hi a ni a Ani hian hla lehlin a thiamin a sam em em mai bik a. Thil danglam leh chhinchhiah tlak tak mai pakhat chu, kum 1907, August ni 12 ni khan hla pasarih ngawt mai a siam (letling) a. Hei hian a rilru chakzia leh a thawhrimzia a ti lang Chiang hle. Mizo Kristian Hlabuah hian a hla siam tha hnem tham tak a awm reng a, mi pakhat kut chhuakah chuan Zosapthara siam hi a tam ber a ni.

Zoramah a awm rei vak lo. Kum 1907 khan zoram a chhuah san a. Hemi hnu hian Burma ramah Chanchin Tha hrilin hmun hrang hrangah a awm a. Kum 1939 August ni 6 khan Rangoon Chinese High School-a a thawh laiin chatuan ram min lo pan san ta a. A thih hian kum 72 a ni.

PIALRAL KA NGAI

— Patea

1. Pialral ka ngai, ka Lal lenna,
 Lungngaih awm ~~vehna ram maw~~ chu;
 Engtikah ~~thlang~~ ~~ram~~, ka lungngaihna
 mittui hi,
 Engtikah hui ang maw, tia ka ngaihtuahin,
 Ka ngaih Lalpa, mi lo hruai rawh.

 Nunna thing daihlim hnuaiah chuan
 Min chawhtir ve rawh aw Lalpa,
 Thlemna tur-ni hi ka do zo lo;
 Nunna Thing daihlim hnuaiah chuan,
 Min chawhtir ve rawh aw Lalpa.
2. Khawvel hreawm tuar zote chu,
 An chung puanin i lo zar maw !
 Min lo zar ve rawh aw, chawlhna daihlim a
 [awm lo,
 Khawvel thlaler ramah chawlhna daihlim a
 [vang,
 Thlemna tur-ni pui a hrang e.
3. He khawvel thlaler ramah hian,
 Chawlhna awm maw tiin ka zawng,
 Chawlhna ram a ni lo, ram hlun tur chu a
 [ni lo;
 Khawvel hreawm a ni tih ka lo hriat veleh,
 Nunna thing daihlim hnuai ka ngai.
4. Nunna Thing daihlim zar hnuaiah,
 Mi thianghlinte an chawl zo ta;
 Keihienge ka ti nge, chawl thei lova ka awm hi,
 Ka taksain min dai, tihdanglam ni thlang se,
 Kei pawh ka chawl ve tawh ang maw ?

Hrillhfiabna :

1) Lalpa awmna Pialral chu ka ngai a, chutah chuan lungngaihna leh tahna a awm tawh dawn lo va. Chumi hun chu ka thlen theih hun tûr leh ka tahna mittuite a hul hun tûr chu eng tikah nge ni ang aw, tia ka ngaih-tuah châng chuan, ka nunna hi Pathianin min rawn lăk-sak mai se, a hpênah min hruai se tih hi ka chàk ber a ni.

Ka ngaih Lalpa..... rawh - Ka ngaih ber Nang Lalpa chuan ka nunna hi rawn titâwp mai rawh.

2) Khawvêl hrehawm tuar chhuak tawhte chu i lo hlahkhuh a Khawvêl hi zawng chawlhna ram a ni lo va, ram nghet lah a ni hek lo, thlêmna tuarna hmun mai a ni si a, kei ngei pawh hian i hlahkhuhna chu ka dil a ni.

Thlêmna tûrnipui hrâng - Ni sensa hrehawm tak ang hian thlêmna a nasa a ni.

3) Khawvêlah hian chawlhna a awm dah law maw tiin ka zawng a; mahse, khawvei hi zawng hahdamna ram a ni lo va, ram nghet lah a ni hek lo tih ka hriat chian chuan, Pathian awmna hmun chu ka ngai a ni.

Nunna thing daihlîm - Pathian awmna hmun vânram.

4) Pathian vên leh enkawlina hnuaiah chuan mi thiang-hlînte chu an châwl ta a Kei pawh hi eng vânga châwl ve thei lo nge maw ka nih chu aw! Ka thih ni hi thleng ve tawh mai sela, tichuan hah dam takin ka châwl ve mai tûr !

tihdanglam ni - taksa thih ni.

An unau hi panga an ni a. Patea ti an milai a ni. Nau-pang chhna an la nih laiin an pa a boral a. An chhungkaw khawsak a harsat lutuk avangin Khawbung lal vanlung an ur a. An lo puitlin hnua h lal in atang' chuan an indang chhuak ve leh ta a ni.

Indopui pahnihna lai vel khaan Kâwl ramah an pêm a. Kâwl rama Mualzâwl khuaah kum 1939-1943 vel thleng an har a w m a. Indopui pahnihnaa Japanin Burma a rawn lîc kh u India ramah Reioek atangin Tualte khua ah an pêm chho a, chuta tangin an khaw hlui bul Samthang khuaah an pêm leh a Kum 1950 March ni 36-ah kum 56 miin Samthang khuaah a boral ta a. A thlan pawh Samthang khaw thlan mualah a awm.

Patea hi pa fel tak, mi nunnêm, zaidam, kawm nuam tak tiamthu leh titi khawchâng sawi thiam tak a ni. Tin, Patrien thu sawi thiam tak, thlarau mi tak leh tawngtai mi tak a ni bawk.

Kum 1919 harhna chuan Mizoram dung leh vang a fangchhuak a. He harhna hnathawh kal vel atang hian miten Pa hian pâwlina hla thar tam tak an lo phuah ta a. Mizo lunglêr (khawhar) hlate hi kum 1920 - 1930 inkâra chhuak a ni deuh ber. Patea hi he mi hun pawimawh laiaa hla thar phuahtu zianga mi pawimawh tak leh lâr tak a ni.

Patea chanchin (1894-1950)

A phuahtu : Patea hi kum 1894-ah a piang a, a hming tak chu ZALIANA a ni a. A naupan lain mi pisil tak, tê tak, ria thiuh theuh a nih avangin mi tupawh mai hian 'Pate' tiin an ko vek mai a. A hming tak chu a la ta a. Tichuan 'Patea' trî hming chu a lo pu hlen ta a ni.

Patea nupui chu Kaphnûni a ni a, fa mipa 2 leh hmei-chhe 5 an nei. Patea thlahte hi a tute thlengin mi lungleng thei leh zami tak takte an ni hlawn.

Patea hi Mizo thlûka Kristian hla phuahtu hmasa ber ni awmin an sawi thin a. A hla phuah hmasak ber chu, "Ka ropuina tur leh ka himna hmun" tih hi a ni a, chu chu kum 1921 vela a phuah a ni. Chuvangin Patea chu Mizote hla lama kan hmasawnna kal zel atan mêl lung phun pawimawh ber zing ami a ni kan ti thei ang. Ila 55-a phuah a, chung zinga 53 te chauh chu hriat chian leh vawn fhat a ni a, pahnih te erawh chu hriat a ni lo. A hla phuah 26 chu Mizo Kristian Hla thar bu hman laiah hian a chuang. A hla phuahte hi miten an tuipuiin an hlimpui em em a, an sa duh em em a ni.

A hla phuah hnahnung ber chu kum 1926-28 vel a phuah a ni. Chu mi hnu lam cluan miten hla phuah tura an sawm pawhin a phuah tawh lo.

Patea hla atang hian Vanram ngaia a lunglen nasatzia kan hre thei a. He khawvel, lungngaihna leh tahna mittui tlakna rani, bars tna leh buaina hmun, thilina leh sualna tahna hmun hi pela Vanramah nithianghlim kal hmasate zinga chawlhve a chak em em a ni. He hla atang hian a rilru leh a lunglenna chu kan hre thei ngei ang.

LEI LAL PUAN ROPUI CHU A TLAWM ANG

C.Z. Huala

- 1 Lei lal puan ropui chu a tlawm ang,
Lei pangpâr mawite pawh a chuai thei;
Kan dam lai ni pawh hi a lo la tla ngei ang,
Mahse Lal duhawm Isua ka nei.

Lili pâr mawi Lal Isua ka nei,
Ka tân a pâr chatuan ram mawiah;
Hrehawmah pawh ama'n min awmpui
[fo va,

Lili pâr mawi Lal Isua ka nei.

- 2 A hmangaihna ram êng mawiah khian,
Amah chu chatuan Vârpâr a ni;
Hrehawm tuar mah ila he mi khawvelah hian,
A ramah chuan min la hruai dawn si.
- 3 Tunah tapin rûm rih mah ila,
Thihnain ka mit a chhîn hunin;
Ka hlau lo vang thlân thin, ata min tho vang a,
Ka mittuite chu hrufai turin.
4. Kan thian duhten he khawvelah hian,
Min kalsanin ka rilru a ngui;
Mahse ka lungngai lo mala ka lo awm hian,
Lili pâr mawi Isuan min awmpui.

Hrilhfhahna :

He hla hi Pu C.Z. Hualan Biate-ah zirtirtua a tan laia a phuah a ni a. Kum 1921-a a phuah a ni. He hla a phuaha a inghahna leh a rilrua lo lang chu, Hla thlan-khawmte Bung 2:1, "Ka lo ni e, Saron ros pâr leh phai-zâwla lili," tih hi a ni. He hla hi Pu C.Z. Hualan hla thar a phuah hmasak ber a ni a. Tin, hla thar chhuak hmasa ber dawttu a ni bawk. He hla Pu C.Z. Hualan a phuah

hma lawk hian Biate aṭanga khaw chhak lam mel 12 leka hla, Khawbung khua aṭangin Pu Patean Mizo ir-āwm ngei aṭanga hla thar chhuak hmasa ber, 'Ka ropuina tûr leh ka himna hmun' tih hi a rawn phuah chhuak a. Chu mi hnu lawkah Pu C.Z. Hualan 'Lei lal puan ropui chu a tlawm ang' tih hi a han phuah leh a. He mi kum vêk hian Pu Kamlala hla 'Tûnah a thar hmangaihna êng nuamah' tih a lo chhuak bawk a. Anni pathum leh mi dangin an phuah belh bawk a, Kohhranho a tihlim ta êm êm a ni.

Pu C.Z. Huala Chanchin :

Pu C.Z. Huala hi kum 1902 January thla khân Vâchêng khuah a piang a. A pa chu Pu Lianṭhuama, a nu Pi Zokungi an ni. A naupan lai hian an khuah sikul a awm lo va, chuvangin mi mal hnen aṭangin lehkhâ a zir ṭan a. Kum 1916 khân Lower Primary a zo va. Kum 1919 khân M.E. a zo leh a. Amah hi a fel avangin Zosâpten an duhsak a, kum 1916 aṭang khân Zosâp F.J. Sandy-a khân a châwm a, chutianga zir zawm zêl chu a ni. Kum 1921 khân Biate-ah sikul a han hawng a, kum 1920 zet a han avm a. Kum 1933-1945 inkâr khân Sub-Inspector of Schools hna a thawk a, Kum 1946-1954 inkâr khân Saitualah M.E. School Headmaster-ah a han ṭang a, he mi hnu hian kum 1955-1962 thleng khan Reiekah M.E. School Headmaster hna a thawk leh a. Tûnah chuan a hna aṭangin a pension tawh a, Aizawl Mission Vênga ama inah a chêng a. Pa thu hril mi tak leh rawngbâwtu chhuanawm tak a ni. Kum 15 chhûng Presbytery ziaktu hna a thawk. Pa rual pâwl thiam leh mi zaidam tak a ni. Hla thu a thiam a, zo ṭawng pawh a thiam kher mai. Hla tim tak a phuah a, a let bawk. Mizo hnam tân mi ṭangkai tak a ni.

He mi ropui tak hian kum 93 zet he leiah hun a hma-anga. Ni. 28.10.1994 khan Aizawla ama chenna inah a Thi ta a ni.

TLANG A DANG LUNG A LENG

Saihnuna Leng

1. Tlang a dang lung a leng em mai,
Then nan Lal remruat sa a ni;
Kan chan tawkah lungawi takin,
Lalpa'n awm se, tiin min tiam.
 Dam takin aw, unaute u,
 A thenen thlanmual kan zawng ang;
 Kan in hmuh leh hun ni-ah chuan,
 Aw lungduhte kan kim tawh lawng,
 2. Lungruai takin leng mah ila,
Kan in then nan hun a kal zel;
In sulhnu leh in thiltih chu,
Khawhar takin keinin kan ngahk.
 3. Rinna lamun khatin leng ila,
Lal buatsaih ram thar i thlir ang;
Zion par hlim thla keng chungin,
Khawpui hlun kan ram a ni e.
 4. Hun chuan min dal lo ni sela,
Lal hung chhung chenna ralmuangah;
Kan ngaih tlang tina lengte nen,
Min Tiantu zaiin kan awi tur.
- 1) Kan chenna tlangte a dang, lung a leng viau mai hi,
Pathian rel leh ruat sa vek a ni. Kan chantawkah
hian lungawi turin Pathian chuan min ti a ni.
 - 2) Lungruai takin chengza thin mah ila, kan inthen darh
lehna hun a lo nai leh zel a. In sulhnu leh in thiltih-
te hi keini lam chuan khawhar takin kan rawn ngahk
dawn a ni
 - 3) Pathian chu ringho zel ila, vanram lam pawh thlir zel
ila. Pathian nite kan ni a, vanram pawh kan ram a
ni tih i hrereing ang u.

Zion pâr hlimthla—vân khua leh tui kan nihna
 khawvela kan neih hi
 Khawpui hlun...e—Vânram chu kan ram a ni e.

- 4) Khawvêl hun hian min dal lo sela chuan Pathian chên-naah chuan râlmuang takin ka chawl ang a. Tlang hrang hranga kan thian kan ngaih ôm ômtc nên hian Isua chu kan chawimawi tlang dawn a ni.

Lal hungchhông - Pathian chenna vânram, thil dangin a chim lohra hmun,

Saihnûna chanchin (1896-1949).

Saihnuna hi kum 1896 khân a lo piang a, a pa chu Pazika a ni. A pa thih hnu hian kum 1927-ah Lêng khuaah a lal a, a hmingpui hi lal a awm ve tho avângin "Saihnûna, Lêng lal" tih a hlawh bik a ni. Mizo lal zingah Kristian hmasa pawl tak a ni a, thenrual pàwl thiam leh zai thiam, mi lunglêng thei tak a ni. Kum 1926 aţangin hla a phuah tan a. A hla phuah hmasa lam chu Pathian hla deuh vek a ni A hun hnuhnung lamah crah chuan khawtlâng lung-lênna lam hlate pawh a phuah tel bawk. Saihnûna hian hla 98 vêl a phuah a ni.

Saihnuna hi lal fel tak a ni. N. Vanlaiphai Biala Circle No. VIII Red Cross -a President hmasa ber a ni a. Kum 1947 aţang khân Ashma natnain a damlo va, 1949 khân a boral ta a ni.

FAM THAR ZAI

1. Zion ohhuhthang val kha lam rawh u,
Vanthawm khuang pui ka sial dum phaw-ah
[hianin,
Chhandamtu rauthla a cham reng mai.
2. Ka changsial rauthla a kai ruai e,
Zui lai lungdi tawng maw Zion phul zauva'n
A kiu ruai ruai awm e di au vin.
3. Rau-thla zualeng vanga ruai ruai a,
I sakhmelah Kalvari zun a zam e,
Min phuar vel awi a nâ - hei ang ha.
4. Dana uang uang suh ka nau i ni,
Kalvari thuthlung kan inhlae lai khan,
I tel lo khawng e i lo awm le.
5. Chawimawi nap sang lua a awm nem maw,
Thangyan-pui khi zai se piallei nang au la,
Halelui rual rawh se, mual zawng zawng.

Hrilhfiabna :

- 1) Zion tlàngvâl kha lâp rawh u le, he ka khuangpui se
vuna kâibah hân chhandamtu thlarau a chàm reng a nia.
- 2) Ka sechal rilru pawhîñ a fang thui ngei mai le. Zion
phôl zâu laiah sâwn a zûilâi (a di) hmu tak ang maw,
a zûilâi ngaiin a kiu ruai mai a ni.
- 3) Thlarau lam zûn vâng hian em ni ang, i hmêlah Kal-
vari ngai pawmna chàm chuan min phuar vêt a. Hei ha!
a na mâng tak e awl
- 4) Nâng, Thusâwmpêk Dîn, lo uang mî mai teh suh. Kal-
vari t'âng chungâ thuthlung kîñ lăk lai khân, khawî
lamah nge i awm? I tel ve reng reng hlei nôm.
- 5) Pathian chawimawi nân ropui lutuk a awm thei dâwn
em ni? Vân meuh pawh khi zaiin lei pawh hi au ta
sela, tlâng leh mual zawng zawng pawh hi 'Halelui'
rual tuar tuar mai teh se.

Word notes : Vânthâwm khuang - Vânthâwm khuangpui.
 sial dum phaw - se phaw, khuang kaihnaa an hman chu.
 sa changsial rauthla - ka sial ngaihtuahna, thlarau.

Zui lai lung di - Sechalin a nu hur a zui lai, sechalin a
 nu a kawp bik chu.

A kiu.....auvin - A zui lai kovin a kiu ruai ruai.

Rauthla zunlêng - thlarau lama inngaihzâwnna leh ngaih-
 awmna.

Dâna - Hei hi Mosian Sinai tlânga Thusawmpek a lak kha
 a ni a, mihring anga chanin, 'Danâ' a ti a ni.

RAM THAR ZAI

Ramthar zai hi hla danglam tak a ni a. A danglamna
 tak mai pakhat chu, Mizo sakhaw ziding chu Kristian sa-
 khuain a thlak a, kan hla kalhmang pawh a dang ta vek
 a. Amaherawhchu, Ramthar zaiah hian Kristiante rin dan
 zui tho siin, Mizo hla hlui kal hmangin an phuah a ni.
 He hla hian Kristiannain kan ram min chim a, kan pi leh
 pute ațanga kan rin dan leh tih dan lo bo mai tur lama
 mite lunglenna pawh a ti lang Kawng dang deuhin a sawi
 theih baw a; Chu chu, Ramthar zai hi Mizote Kristian
 kan nih hnu a, Thlarau lam Phurnaa kal thui deuhte, an
 duhdan tihpuitlin tuma kohhran chhuah san ten, koh-
 hrان ziding an erna hla, Mizo hla hlui kal hmanga an
 phuah a tih theih baw.

Kum 1935 khan Mizo ramah kristiante harhna tum lina a lo thlang a. Ramthar Zai pawh hi he harhna ken ang hian a sawi theih a. He harhna hian Mipa leh hmei chhia inhmangaih, inlakbinga, khurbinna ta a thlang a. A kal aui thui douhte chu uirana aualah an thu a, nupa in-theh phah an awm thluah a ni Chung mite chungah chuan-kohhran pawh a thikthu a chhian inkaihhrusina dante an lo siam chhuak a. Chung thil chu heng kalsualte hian an ngai thei lo va; mihring hruaina dan siam ai chuan thla-rau hruai kan duh sawk tih changchawina kohhran an chhuah san a, kohhranah an leng ta lo a ni Chutiang chu a nih avangin Ramthar zai tam tak chu kohhran epna leh erna lam hla a ni nghe nghe. Hla tam tak crawh chu hla tua tak tak, hla pawisawi lem lo ge, Pathian chawimawina hla ropui tak takte pawh a awm pawk. Ramthar Zai zirtura thlan chhuah zinga a tawp her pawh hi hla ropui tak a ni. Pathian sakna leh chawimawina hla zingah hei bak hi a awm thei dawn em ni? tih mai tur a ni. Amaherawh chu, a hilhab a thawh thawh leh avangin heng hlate meuh pawh hi a lar tak tak thei ta lo a ni.

CHUNNU LUNGMAWL KA DI PARTE

A phuahtu hriat loh

(A thluk : Aw ká Lalpa'n chenna ram tur)

1. Chûnnu lungmawl, ka di Partê,
Ka thei dawn nang vângin;
Ka suihlunglen tur i dawn nâ a,
I hrai chawi chhawl ang hian ka uai reng e.

In then ang zanhkua a rei ta e,
Tai mah vâi ila kan inning chung
Ka tah khua a sei th'awn e. (lawag e,
2. Táp lovin lunglên thu di zawng,
A kim ten min hrih rawh;
Sênlai nau ang tah chu bâng rih la,
Lungdub inthen zawng a har rêng thîn e.
3. Mìn lo nghâk la ka di Parte,
I zalam pèng kâwnah;
Lungrualin biah'hu i hrih dun ang.
Nangmah ngai rêng rênga tláini lên zawng.
4. Chungmu vanlai a lo lêng diai,
Diai e lungdi áuvin;
A hêr zêl a, a her sang zêl a,
A lungdi a âu dawn e thangvânah.
5. Chûn leh zua hal vânga Parte,
Kan inthen mai tur hî;
Sênlai nâu ang tlei a har em e,
Damchhung tawitê mai zawng mi di ve rawh.

Hrillhlahna :

- 1) Ka nu, i mawl luat avângin ka ngaihzâwng chu ka then dâwn ta a, ka lunglên i hrereng si a, i fa hi lunglêngin ka uai reng dâwn a nih hi.
- 2) I lunglên thu chu kim takin, ɲap lovin min hrilh ta che. Nau anga i ɲap lai chu bâng la, inhmangaih takte hi zawng inthen hi a har rêng asin.
- 3) Pârte, kawngpêngah chuan min lo nghâk la, lungruâl takin thu engkim kan inhrilh dôn dâwn nia. Nangmah ngai rêng rêng hian a ni, ka awm ni.
- 4) Muvanlai pawh a kawppui kovin a lo thlâwk diai diai a, vân lamah thlâwkin a inher sâng chho zêl a, vân lam aɲangin a kawppui chu a au dâwn a ni.
- 5) Nu leh pa remtih loh zâwng a nih vânga kan han inthen mai dâwn hi chu, lungawi thiam zawng a har a ni. Dam lai ni rei lote chhâng tal hi chu min rawn ngai ve ang che aw.

Thunawn : Zante a lo rei ta a, tunah zawng inthen rih ang aw. Tlaivâr hial pawhin inkâwm mah ila kan inkham thei chuang dawn si lo, lung a lêng ting mai dâwn a ni.

Word notes : Tlaimah vâv ila + Tlaivâr mah ila, tlaivâr hialin awm mah ila.

Lungdi - ngaihzâwng, ngai. Mîhrîng ni lo-vah chuan 'a kawppui' tihte a ni, sialte bawngteah hi chuan 'a hurzui' emaw, 'a zuilai' tihte pawh a ni.

Chun leh zua hai vânga - nu leh pa huat zawng nih vânga.

He hla hi a phuahtu hriat loh a ni. Kaihlek hla a ni a, 'Kaihlek' tih ammzia chu Pathian chibai bôkna hla thlûka nulat tlangvâl inngaihna lam hlaa siam emaw, Pathian hla ni si lova a thlûk hmanga hla siam ve hi a ni. He kan hla zir pawh hi, "Aw ka Lâlpan chênna ram tûr," tih hla thlûka nulat tlangvâl inngaih lunglônna hlaa siam a ni. Hetiang Kaihlek hla hi 1930 vela Harhna a lo thlen laia lo chhuak ve a ni a, chutih lai chuan Sap hla thlûk hmangin Mizo hla an siam nual a; chutih lai bawh chuan Kaihlek hla hi a lo chhuak ve a ni. Kohhran pawhin Pathian hla tichingpena ngaihna a awm avângin a ngai-mawh hle a, Kaihlek hla phuahtute chu a phuar hial a ni. Chuvâng pawh chu a ni ang e, he hla pawh hi a phuahtu thup tlat a ni ta zêl mai. •

HMANGAIHNA

Vankhama

1. Thuhrlitu'n hmangaih thu hmana a hril
chuan,
Hmangaihna bāk lei chhinah ropui awm lo,
Inhmangaih theub ru, ka lenrual duhte u,
Hmangaihin infak, uanthuan rêng a rêl lo,
Hlembiêt leh itsik. dawt thu a mousâm e,
Kei ka thu leh hla ngei kha a lo ni e.

I sakhmel tawn changin thinlei a êng a,
I sakhming an sêl leh kâwl ang ka
hnîm a,
A tha pâi tin kha bawihê, i tan ka ti,
Theih chang se, i tan si âr lak ka huam e,
Ka thai chang mah lo la, khiangawi mi
tawnah,
Hmangaih, lung i dum phawt chuan
lawm zel ta'ng e.

2. Tha ta na chu tlei dang pawh i lêng zunah,
Lam sùl ang hawi ma bil lawng ti rawh, partê,
Chhaka vulmawi senhri pâi i iang rêng kha,
Kan hel kan hel ang che vangkhaw mawi
lêng hi,
Hai ang tar khua reia len lai hril châng a,
Lung tum loh lêng vuaia te i tih rêngan.

Hrilhfhahna :

1. Hman laiin Tirkkoh Paula, thuhrlitu ropui tak mai
chuan khawvelah hian hmangaihna hi a ropui ber a,
mi zawng zawng lo inhmangaih theuh rawh u. Hma-
ngaihna chuan mahni infak te, verther te, itsik te,
dawt sawi te a hnâwl (mausâm) vek a, chu chu ka
thupui ber a ni e, tiin a zirtir a.

Mausâm - Engah mah ngai lo. Ngainêp. Hnâwl.

Thunawn

A hmangaihi chu a hmuh châng apiangin a hlim thin a; mi'n an rêl erawh chuan a thinimpuiin, a rilru a na thin a, a tan engmah ui a nei lo va, a tan chuan engkin a huam a. A hmangaihi chu nupuih nei thei kher mah suh se, ani'n a duh tak a neih theih a, tha taka a va awm a, hlim taka an awm theih phawt chuan a lawmpui thei zel a ni.

Mahni ngaihzawng te chan loh hian thinrim a, rilru chhe tak pu a, itsik a awl hle a; ani erawh hi chuan chuti-
tiang chuan a awm dawn lo va, a hmangaihi tana tha chu a zawnpui zel dawn a, chu chu hmangaihna dik tak chu a ni.

Sel - Sawi chhia, Rêl.

Lungdum - Lungawi, Lungsi.

Khiangawi - Pasal nei.

2. Nula hmel tha na nâ nâ chu tlangvalte pawhin an ngaihawugin an hêl hat hat zel ang a. Tuman khawvel senhri pâr anga mawi chu an iai phal dawn rêng rêng lo. Keini pawh hian chang phâk dawn chuang lo mah ila, nakin tar hun thlenga a sawi atan kan han hêl ve tlut tlut mai teh ang.

Lam sôl ang hawi ma bil lâwng - I lam an hawi lo thei lovang. An ngaihzawng lo thei bik lâwng che. (Pu Vankhama chanchin he mi bu phêk 118-naah a awm.)
Zawhna pawimawhte :-

'Hmangaihna' tih hla phuahtuin hmangaihna dik tak a hrilhfih dan sawi la, chutiang hmangaihna chu nula leh tlangvalte inkârah a awm thei em ?

A phuahtu chanchin :

Pu Vankhama hi August 24, 1906-ah Sialsuk khaw bul lawk, Diarkhai khuaah a piang a. A pa chu Pu Vanchhunga a ni a, a nu Pi Thanglianpuii A naupan laiin Aizawlah an pêm a. 1913 khan lehkhâ a zir tan a, ram pawn, Silchar, Shillong leh Calcutta-ah te lehkhâ a zir a. Pawlriat thleng a zir a, a chawlhlan.

Sawrkhar hnathawh lam aiin mahni kutkawiha ei zawn a duh zawk a. Kum 1935 atang khan thlalak hna a bei a, a hlawhtling hle nghe nge.

Pa rual pawl thiam tak, Mizo nih zahpui ngai hauh lo a ni. Mi thil uluk, thil chik mi a ni a, tih mai mai hi a duh ngai lo. A rilru a chak hle a, thawnthu leh hlate wawî khat sawi chhuah chu a hre ngial deuh zel thin.

Zai leh ri mawi lam a ngaina hle. Hnam hla te, nula leh tlangval inawihna hla te, hla lênglâang te leh krismas hlate a phuah teuh va. Sakhaw lam hla a phuah tam vek lo.

A hlahte chuan hla thu un pui pui, khirh khân tak tak a hmang thin a, wawî tam chhiar loh pheî chuan hla dang anga thuang taka chhiar theih pawh a ni lo. Amah-erawhchu a hlate hian awmze thûk tak tak a nei a. Hla thu remchang taka hman a thiam bik a, hla thu har tak tak leh mi dang hman ngai zen zen loh a hmang teuh thin. Hla thu awm ngai lo chher thar a nei nual a, a fak-awm hle mai; amaherawhchu a hla thu chher tharte hi miin an hmang zawin meuh lo. Kan sawi tak ang deuh hian a hlate hian danglamna bik riâu a neih avangin a hlate hi intihsiakna atan leh sikul lamah te zir atan thlan nahawm tak a ni a, thlan chhuah an hlawh hle nghe nghe.

A hla phuah hmasak ber chu 'Aizawl khua' tih a ni. Hla phuah thiam lawmman a dawng nual. Hla sawmsarih lai a phuah a, chung zinga sawmli vel chu hla tha tak tak an ni.

Amah hi ram leh hnam hmangaih mi tak leh ram leh hnam tana inpe mi a ni a. Ni 30.12.1970 khan Aizawl-a ama inah a bora ta a ni.

LENG DUN ILA NANG NEN

--- *Lalzuithanga*

1. Lungrûkah duhthu ai ang sâm ila,
Zantiang chhawrthlapui êng rirîi hnuajah;
A rukte'n sen lai nauvang nui dînin,
Lungrual e'n tlaikhua pawh vâi dînin.

Aitenawn par sakruang buan ang pawm
chu,
Tuarharpui lunglenpui ang ka bang thin;
Ka chawi ang che duhte'u ka tawh, h
En chim loh saron par vûi le mawi!

2. Ka ngai lawng khuarei zamual hiam hnute,
Ainawn par sira ka beih t hianin;
Ka bang thin sen lai nauvang ka tawh te,
Ngaih lungrun tanga ka pawm lain.

Thinlai chhum ang zing a hiang zo thone,
Zai nêma biahthu tin kim hrii dun chu;
Nang ang renga thinlai min hnemtu bi,
An awm lawngvanhnui he lei chhineh.

3. Kumsul vei khuarei chang thei tak ang maw,
Hmangaih par tlan sui lung kan t hian;
Then nan lenkaw! ni chh t kim a mawi lo,
Kumsul vei khuarei a chan hach n.

Hriihfiabna :

- 1) Thla eng ruih hnuajah hian duhthu han sam ta ila.
(A bialnu nên chuan) Tuma hrii t lo'vin him takin han
in kawm ta ila, han tlaivâr hial mai ila.

Ngaihzâwngte lungsi taka han kuah vêl chu, lunglên brehawm takte pawh hi a reh huai huai thei a. Ka en nin theih loh, duh takin ka han pawm vêl teh ang che.

- 2) Ka ngaihazawng nên kan awm dun lai hi chuan, hun kal tate chu ngaihawm an awm lo va, ka han kuah vêl lai ngat hi chuan ka lunglên vângka ka òante pawh ka lêng thin.

Inngaih thu engkim kan sawi dun lai hi chuan, ka rilru pik zâwng zâwng a kiang duak òthin a. He khawvêlah hian nang anga ka rilru hah min chhâwk zângtu hi an awm thei ngai lo vang.

- 3) Inthlahlel tak leh lungruai taka kan inkawm hun laite hi hman lai chang thei tak ang maw le! Hmân lai chan chu sawi loh, kan inñhen nân hian ni a chhuah theih a rinawm lo hial zâwk a ni.

Hmâna Tualvungi leh Zâwlpala thlarau phêngphehlepang chang ta ang mai khân chang dôn ve ta ila nilêngin pangpâr zu tlan dôn ila, inñhen leh tawh ngai lo tûr leh in thlahlel tâwp lovin awm tawh mai ila.

Word note : Tlaikhua pawh vâd dñnin - tlaivâd dôn ila
Aitenâwnpâr - Pangpâr hming a ni a, hla
thuah nula ngaihazâwng hming atân hman a ni.
Tuar harjui òthin - Lunglên tuar
har takte pawh hi a
reh zo vek thin.

Enchimloh-en nin theih loh, en kham theih loh
Zai nêma in - Hla thua inngaih
thu juleh tawnin

Kumsôl vei in - Hmân lai a chan
ai chuan.

Lalzuithanga chanchin (1916-1950)

Lalzuithanga hi Upa Chawngnhuaia fa upa ber a ni. Kum 1916 April 16 khân Kulikâwnah a piang a, September 28, 1950 khân Monachera Tea Estate-a Kunchun-pore khuaa Nuchhângi, Nurse inah lungphu châwlin a boral ta a ni.

Kum 1929 khân Lalzuithanga hian Middle School a zo va. Hemi hnu hian sorkar hna hrang hrang a thawk a, Royal Indian Air Force-ah te a tâng tawh bawk. Talent tha tak a pianpuite chu lemziak te, Carpentry te, Leinchan te, Hla phuah te leh thawnthu' phuah te hi a ni.

“Lêng dôn ila” tih a phuah dân chu, a tlangvâl chhuah hian nula ngaihzawng tak mai a nei a, chuta tang chuan a phuah a ni a. Thla lain a zin vel thin a, Reîêk khuaa a zin laia a phuah niin an ngai. A zin hâwn hma hian Kolaship-ah leh Reîêkah chuan a hla hi an sa lâr hman hle a, a zin hâwn hian Aizâwlah chuan an hre ve chauh a ni.

VANHNUAI KHUAVÊL

— *Rokunga*

1. Vân hnuai khuavêl sakhming chhiarin,
Lalber Kaisara chuan,
A sâwm vêl e hnam tin naufa,
Khua rei an chang zo ta.

Aw Bethlehem, ka ngai a che,
Berâmpute ram tuanna,
Serafimte'n zai an vâwrna chu,
Ka Lal pianna i lo ni.

2. A riang ngei e vân Lal Fa chu,
A zâlna ran thlênga'n,
A lo piang e Mari hrai chawi,
Bâwng in tlâwm zâr hnuaiah.
3. Chungnung berah ropui rawh se,
Vân hnuai mi zawng zawng tân,
Leiah kumkhuain rem lêng rawh se,
Remna Lal a piang ta.
4. Isu, kan hnenah lo chêng rawh,
Zân tlai khua rei pawhin,
Lâwmin tlai khua min vârpui rawh,
I hmîng chawimawi tûrin.

Hrilhfiabna :

- 1) Hmânah Kaisara lal lai chuan hnam tin hriatin chhiar-pui hmingthang tak a awm a.

Bethlehem, berâmpute beram vênna hmun chu ka ngai a, vân angelten hla an rawu sakna hmun chu Isua pianna hmun a ni.

- 2) Pathian Fapa, ranthlônga mu chu a rethei teh e, mi rethei tak Mari chuan bâwng in tlâwm takah chuan a rawn hring a.
- 3) Vân hnuaia mi zawng zawngte tân chungnung ber sela, ropui ber rawh se.
- 4) Isu, zân rei takah pawh hian kan zingah lo chêng la, i hming fak tûrin min tlaivâr-pui ang che.

Word note : Lalber Kaisara - Rom ram Lalber hming.

Serafim - Angel zinga dinhmun sâng bik te,
'Seraf' Plural No. a ni.

Lâwmin...rawh - Lâwm takin min tlaivâr-pui rawh.

Pu Rokunga Chanchin :

Kum 1914, February thlaah Aizawlah a piang a. A pa Pu Thanglôta, a nu Pi Zaliani.

Kum 1929-ah Middle English a passed a, he mi bâk a zir zawm thei ta lo va. Kum 1934 atangin Loch Printing Press, Aizawlah a thawk a. Kum 1942 khan Kohhran upa hna a thawk tan. Mission Vênga ama inah ni 12, July 1969-ah a boral.

Hla phuah hi a pianpui ve rêng rêng niin a lang a. Kum 16 mi a nih atangin hla a phuah a, a thih dawn thlengin a phuah. Pathian fakna hla te, khawvel mawina leh ram leh hnam hla za lai a phuah. Hla thlûk siam a thiam hle a. Solfa pawh a thiam hle. Kohhran hla bu Solfa nena chhut leh thalaite hla bu buatsaih hi Pu Rokunga kutchhuak thil hlu tak a ni.

Mizein Pu Rokunga hla phuah ang hi kan mamawh zual lai taka hetiang hla a rawn phuah avang hian Mizo hnam tan a hlutna a zual a. Hla phuah pawh a awlsam hle

Mi lungleng thei tak, mi zaidam leh mi dik, mi tlawmngai, Pathian ring mi a ni. Ram leh hnam hmangaih mi a ni a. A hlate hian Mizo hnam min tithangharhin hma kan sâwn phah nasa em em a ni.

A hlate hi a thu a tluang tha hle a, chhiar leh sak pawh a nuam a, miin an hlimpui hle. A hla phuah pakhat 'Kan zotlâng ram nuam' tih phei chu Assam Regimintin an hlapui (kalrem hla)-ah an hmang. A hla phuah thiam avangin, Tangkapui te, No mawi te, Rs. 500.00 leh Certificate te a dawng.

KAN HUN TAWNG ZINGAH KHAW KHAWM

— *Suakliana*

1. Kan hun tawng zingah khaw khawm a paw
[ber mai,
 Zoram hmun tin vangkhua puan ang a chul
zo ta,
 Tlang tina mi kalkhawm nunau mipuite'n,
 Chhunrawl a vang, riakmaw va iangin kan
vai.

2. Chhungkimtea aw-lenrual lungduhte nen,
 Zai kan vawrna van lal run leh khawtlang
dai;
 Thuva awmhar chun tawnglote'n an nghak ta,
 Zarva lenna ram dai aw au cuang zo ta.

3. Ka dawn sei nham lo kan ram lungngaihna hi,
 Hoampui lungfing Mingo valin hnutiang min
[chhawn;
 Kan ram riangvai boral tur tungding turin,
 Rairah chhantu chung Pathian ka ngai mang e.

4. Kan sualna zawng zawng, Lalpa, min ngai-
[dam la,
 Zion parmawi thlarau thianghlim, mi hruai
[zel la;
 I chatuan hmun rammawi nuam ka thlen
[hma chuan,
 I kut chakin min chelh la mal min sawm
[rawh.

Hrilhfiabna :

- 1) Kan hun hman tawh zawng zawng zingah Khawkhâwm hi a pawl ber mai. Zoram khaw tam tak chu a ram zo va. Khaw hrang hrang ata hruaikhâwmte hian ei tûr pawh kan nei lo va, riakmaw sava ang maiin kan vai a ni.

Pathian chenna khawpui, kan thian duh takte kimna hmun leh min hmangaihtu Lalpa chu ka ngai zual thin.

- 2) Chhông kim tak leh kan thian duh takte nêna Pathian faka kan zaina biak in leh khaw hmun tual vêl a ram zo ta a, thuro, a pui hmu lova khawhar taka mahni chauhva a awm leh vazarte tlat vênna ram reh a chang zo ta.
3. Sapho mi fingen kan ram min chhuahsan tâk vanga kan buaina hi ngaihtuah ngam chi pawh a ni lo ve. Kan ram rethei tak leh boral mai tûr tungding leh tûr hian mi retheite min humtu, Pathian ka ngai mang e aw.
- 4) Lalpa, kan sualna zawng zawng min ngaidam la, Ziona Thlarau Thianghlim chuan min hruai zêl rawh se I chenna hmun vânam, mawi leh nuam tak kan thlen hma chuan, i kut chakin min chelh la, mal min sâwm sak ang che.

Word notes : Khawkhâwm - 1966 kumah MNF Party-in Mizoramah buaina an 'chawk chhuak a, chuvâng chuan India sorkar-in Mizoram khaw tam tak chu hmun hrang hrangah min finkhâwm ta a, chu chu "Khawkhâwm" an tih tâk chu a ni.

Chhôn râwl a vâng - Chaw (chaw chhôn) ei tûr a vâng.

Kan chatuan Pa vângkhua - Pathian chên-
na vânrâm.

Van lal rôn - Biak in.

Thuva... tawng lo - Thuro a pui hmu lo.

Zârva lènna ram dai - Vazârte chônna ram
reh.

Hnampui lungfing Mingo val - Sâp. Mis-
sionary-te.

Kan ram riângvâi - Mizoram rethei leh
baihvai tak.

Zion pâr mawi - Thlarau Thianghlum

Pu Suakliana chanchin (1902 - 1979)

Pu Suakliana hi kum 1902 khân Hmâr Maite khuaah a lo piang a, chuta tang chuan Chhipphir-ah te Sialstr-ah te an pêm a. 1937 khân Riängtlei khuaah an pêm lût leh ta a ni. Riängtlei a tang hian Tiau Lam Lianpui khuaah an pêm leh a, chuta an awm lai chuaw Mizoram buai 1966 khân a nang ve a, Vânzau Grouping Centre hmunah khâwm luh a ni. Chuta tang chuan Zêmbawk-ah a pêm thla leh a, ram buai chu a lo veng deuh ta a, an khaw hlui Lianpui lamah bawk khân an kir leh a, chutah chuan kum 77 mi niin a borai ta a ni.

Pu Suakliana hian hla a phuah thiam hle a, a hla phuah tam ber chu an dinhmun retheih baihvai laia mi a ni. Hla 150 vêl a phuah. Pu Suaka hian mi rilru a khavih riauna pakhat chu mitdel a nih vâng hian a ni. A hlaah hian, hla phuah thiam dangte chên ngai vak loh, mi rilru chang ni lovin, a rilrua a tlâk natzia lautir nân, 'aw' tih hi rem takin a zep thiam a ni.

KA PIANNA ZAWL KHAWPUI

— *Rokunga*

1. Ka pianna Zawl khawpui,
 Hawihte'n i mawi mang e;
 Chul hian i mawi lo,
 I tlang lal chhipèh
 Siktui tling khawmin,
 Tiahtang an zaithiam;
 Rimawi a fawn vel;
 I siran tlang lian,
 Hmar tlangah laipui tlang,
 Chhimblei, Tlangnuam tlang ten an hual che.
2. Dar ang lenna khawpui,
 Tlangkimah mawi mah la;
 I nun a mawi lo,
 I chungah sualna doral ang a lian,
 Dikna a fam ta, felna a tlawm ta.
 Aw, a paw em mai,
 Tham leh bawlhhlawhna te'n
 Tual an leng, awi maw, a paw em mai.
3. Tual kan lenna khawpui,
 Tlawma'n ka phal lo che,
 Tho leh ta che maw.
 Chhinlung chhuakah chuan,
 Van lal nau i ni,
 Chham ang i zalna,
 Sual khurpui lai chhuat,
 Nun suar ang a chim,
 Felna silhpuan sinin,
 Tho leh la, hlimte'n i leng zawk ang.

Hrillhfiáhna :

- 1) Kan pianna Aizâwl khawpui hi a felin a mawi teh e, han chhe mai mai thei hmêl a pu lo va. A tlâng sâng hiah tuikhuah a awm pou mai a, chumi tlâng aţang chuan zai thiam leh rimawi a lo ri chhuak thin a. A sir hmâr lamah Laipui tlâng a awm a, chhim lamah Tlângnuam tlângin a lo hual bawk a ni.
- 2) Hlim taka kan lôn thinna ni mah se, Zoram tlâng tin-ah a hming hi lâr mah sela, a chhûnga chêngte nun a mawi lo va, sualna chi hrang hrangte pawh râl ang mai hian a lo liana a. Dikna pawhin dinhmun chang lovin a thi a, felna lăhin awmzia nei lovin a tlawm dêr bawk a. Aw, thamna leh chín dân ăa lo tak tak-in a tuam vêl ta hi chu a va pawh tak êm!
- 3) Kan lônna Khawpui, chutianga tlăwm mai atân chuan ka phal thei lo che a, lo tho leh hrâm teh. Zofate tân Pathianin dub taka a siam che i ni a. I mutna lah sual nawm chênna hmun a ni ngawt mai. Kan nun a chhe zo ta. Felna chu puana hmangin rawn sinin lo tho leh la, hlim takin i awm leh teh ang.

Word notes : Zawlkhawpui - Aizâwl khawpui.

Hawihten - Chêl dân zai; fel leh mawi leh
nalh.

tlâng lal chhip - Aizâwl khaw hmuna tlâng
sâng bik lai.

Siktui tlingkhâwm - Tuikhuah.

Tiahtâng a'n - taksa âwmbâwr vêl. He hla-ah hi chuan Tuikhuah tlâng bula All India Radio station hmun aţanga zaithiam leh rimawi a lo chhuak thin sawina a ni.

Chhumblei - Khawvêl. He hlaah chuan Aizawl chhim lam sawina.

Tlångkimah la - Mizoram khua zawng
zawngah thangchhuak mah la.

Dikna a fam ta - Dikngin awmzia a nei ta
lo, dikna a thi ta.

Tham - mi tlawn lungawina. Mi thiltithei
hnêna a chanvo bâk nei tûra pawisaa tlawn
lungawi.

Tlâwma'n... che - Tlâwm mai tûr emaw, dik
lo taka awm tûr atân chuan ka phal lo che.

Chhinlung chhuak - Mizo hnam sawina. Mi-
zote hi hmân lai chuan Chhinlung atanga
lo chhuak niin an ngai.

Van Lal nau i ni - Pathian siam, Pathian
duh lai leh enkawl i ni.

Chhâm ang i zalna - i mutna.

Sual khurpui laichhuat - sual nawmchenna
hmun, mutna chhuat.

Nun suar ang a chim - Nun chhe zo, nun
tlabal zo.

Felna silhpuan sin - Felna chu puan anga
sinin.

A phuahtu Rokunga chanchin : (Phek 68-ah en rawh)

RAMNGAIH HLA

— *F. Rokima*

1. Awmhar lunglen ni bian, ka dawn vel thin a,
Hmanlai ngaiin run ram reh-ah hian;
Chhawlang ka uai a ni, tlangrel dawn lovin,
Ka fam tak leh aw Zoram nang ngaih vang.

Kawrvai lo lian an mawl vanga,
Rualduhte zawng samang thenin;
Engtikah darang tawng i maw ?
Ka ngbakhlel em mai keizawng thnlaia'n.

2. Vangkhua leh lungduhte, tawnni awm ang
maw,
Tu-nun ngailo renga kan len lai;
Ngaih lai a zual thin a chhingkhuala chanin,
Tawmang chang thuaise aw Zoram ng'ih hi.

3. A dam kan hauh ang a, chung Pathian zarah,
Tawn leh ni chu a awm na ve ang;
Ka ngbakhlel em keizawng, rualduhte nen a,
Darang tawn ni tur kan Zoram ngei h.

Hrilhfhahna :

- 1) Khawhar taka ka awm ni hian, in reh tak atang hian
hmân lai hun ka ngaihtuah a, mi rêl pawh dawn lo
lêkin lunglêngin ka kûr a. Ka lo thih phah tak pawhin,
Zoram, nangmah vâng a ni ang.

Ram buai vângin vaiho an lo chhuak a, thiante nêh
kan inthen phah pheng phung a. Kan inhmuh leh hun
tûr hi eng tikah tak ni ang maw. Rilru chhûng ril
takah hian ka va han ngbakhlel tak em ve aw.

- 2) Kan khuaa ka thian duh takte nên tumah ngai bik lova kan lên laite kha hmuh leh hun awm thei tak ang maw! Ram danga han awm hi chuan ngaih a zual thin a. Zoram ngaih tak hi chu aw, mumang ang mai hian reh thuai mai teh se.
- 3) Pathian zarah a damin dam teh phawt ila, inhmuh leh hun chu a la awm ve chêk ang Ka thiante nên kan Zoram ngcia kan inhmuh leh hun tûr chu kei zawng, ka nghâkhlel ber mai a ni.

Word notes : rûn ram reh - in khawhar tak,

tlâng rêl dawn lovin - mi rêl pawh ngaih-
tuah chang lovin.

Kawrvai lo lian - Vaiho lo kal, Sipai rawn
thawk chhuak.

Tu nun ngai lo rêng a - mi dang tuma nun
ngai bik lova.

Pu F. Rokima chanchin (1929 - 1991).

Pu F. Rokima, Pu Chhingbâwnga leh Pi Vawmbâwihi fa hi kum 1929 khân Lunglei Zotlâng khuah a lo piang a. 1946-1950 thleng khân Jowai-ah lehkha zirin a awm a. Mizoram buai 1966 khân lung inah a tâng ve a, Tejpur Jail-ah 1968 thleng khân a tâng a, chuta a awm lai chuan he kan hla zir hi a phuah a ni. Pu F. Rokima hi hla phuah thiam tak "a ni a, "Lâm ang ka lo lét leh ta e," tih hla a phuah chu, hla lâ leh tha tak a tling, Kum 1991, April 14 khân a pianna khuah Zotlângah hian a thì ta a ni.

Ramngaih hla hi : He hla hi han sawi zau hret ila, he hla atanga zawhna awm theite harsa lutuk lovin kan hma-chhawn thei maitha.

He hla phuahtu hi Mizoram buai avangin Jail bang a zut a, Tejpur (Assam) Jail-ah rei lo a tang a. Anah ang hian mi tam tak an tang a. An tan a thuglen thla-in, Zoram ngaih a na hle ang le. H tih hun lai hian Zoram chhuangah pawh ram buai vangin chanchun mahriat tawn leh e lei pawh a harsa a, thenruai ngaih a ta em em a na. Kum buai avanga ram pawh lama tangte tai pher e uan Zoram ngaih a ta hle ang. He hla phuahtu he hla a phuah pawh hi a ram va reng e, kan ta thei ang. Heng hi rilrua dah reng a ungin he hla hi han chhiar nawn leh ila, fiah deuh kuarib a lang awm e.

Kum 1994-a B.A. Mizo (Elective) zawhnaah chuan, 'Tawnmang chhang thuni se aw Zoram ngaih hi Feroz angin nge Rangun ih ila phuahtu hian he hla a til? A hla phuah-dan a chun chhuakin han sawi leh?' tiin an a zut a. He hla leh phuahtu chanchin kan sawi tawh chhang chuan he zawhna hla chuan a har vak lo tan thei.

He wog chugin lo thilir leh thung ila. He hla chupui chu, Mizoram ngaih Lo glenna thu a ni ber a. A phuahtu duhthusam chu Zoram buai avanga ti then leh chuan hrang hranga chengte Zoram ngaih intawh khawna (Dor ang tawn) leh tuel a ni.

Chutiang a nih chuan, he hla hi hun bik a tana phuah a ni a. A phuahtu duhthusam chu a thleng leh vek tawh a lawm, Zoram buai a reh a; buai avanga inthente pawh kan misih khawm leh vek tawh a lawm, kan ti awm e. Anaherawhchu, chutiang a nih si chuan, engati nge, he hla hian tun lai thlenga mi rilruah hmun a chan a, kan la tui pui hle si hi, tiin kan rilruah kan inzawt zel ang. Chutiang zawhna atang chuan engtin nge he hla hi kan hum (defend) ang le? Hetiang hian sawi ta ila. He hla hi a bul takah chuan, Zoram buai avanga Jail bang zut, khaw har taka aamin Zoram a ngaih em em chungchang a phuah pawh ni ta se la. A phuahtu hian a blaah hian ram buai vanga a Jail tan thute leh a tan chungchang a sawi lang lo va, ram buai thu lah a sawi tam hek lo. Eng hun lai-ah pawh Zoram pawna awm Zoram ngaihawmzia leh Zoram chungngai chengte tan pawh Zoram thlahhleh awmzia phuahna (Ramngaih Hla) ni theiin a lang a. Chuvangin, Zoram buai a reh a, chungkua leh thenruai theite kan misih khawm leh hun pawh hian mi rilruah thu a la sawi zel, hmun a la chhang zel niin a lang e.

THO LA DING TA CHE

— *V. Thangzama*

1. Aw ka pianna leh ka seilenna ram,
Engvang nge i lo rum le ?
Duhthu leng i sam sual vang em lo ni,
Hetì kauva i nat le ?

Tho la, ding ta che, i hliam a dam e,
I tha thumie a kiang e;
Hau'iang hawi lovin, ram kal siam ta che,
Khuavel i la chhing ngei ang

2. Si-ar leng mah khian lamtluang an chhui a,
Si-zangkhu a bungbu e;
Kan tan khua a var, khawfing lo chat e,
Tho ru le, i kal ang u.
3. Hmanah khanin maw thinlai zing riol e.
Min chimtu chu darfeng rual;
Chengrang rawl a au, kan muanpui si lo,
Zan rou chhin a har ngei e.
4. Hnuthiang hawi lovin nghilh zai rel i'a,
Kan hliam hluite dam rawh se;
Khua a sang ta hle, khua kan tlai ang e,
Tupah hian i kal ang u

Hrilkfiahna :

- 1) Ka pianna leh ka seilenna Mizoram, eng vangin nge i
rum le ? Hetia i tuar chhan hi duhthu i sam sual ta
em ni ?

Tho la, ding tawh rawh le Tûnah chuan i hliam a dam ta a, i chak lohna pawhin a thlah ta che a. Hnung lam havi lovin kal tawh la, ram ding pawh i tluk ve thei dawn ta e.

- 2) Arsit pawh khian mahni kawng bik an hria a, zangkhua pawh a bungbu ta e. Khua a lo vâi ta a, khawfing a chat ta. Tho la, i kal ang u.
- 3) Hmâna sipaihovin min chênchihl lai chuan rilru a hahin a pik zo va, silai a lo rik lek phei chuan thlamuan-pui ahnehin mutmu pawh kan tuah thei lo .
- 4) Hun kal ta lam kha chu theihghihl zai rel ila, kan n te leh hliamte pawh dam tawh rawh se Hun a rei ta, kan khawtlai zo dawn e, i kal ang u.

Word notes : I tha thumte - chak lohna, hmasawnna dâltu.

Khawvêl i la chhing - Ram dangte pawh i khûm (ang) pha ve dawn ta e.

Lamtluang chui - Kaw g bik hria, kawnga kal.

Sizangkhoa a bungbu e - Sizangkhoa chu arsi bawr khawm hming, Zangkhoa tihna a ni nai a. Zangkhoa bungbu tih chu arsi bawr khawm an tlar dân inlêt sawina a ni leh a. Zangkhoa a bungbut chuan khua a vâi ta tih hriatna a ni bawt. He hlah pawh hian khaw var leh khawfing chat nen sawi zawn a ni.

min chimtu . . . rual - min chênchihltu.

chengrâng . . . au - silai ri

hnutiang - hun kal ta, hman lai.

hliamhluite - ram buai avânga tawrhna chi hrang hrang, rilru natnate, inhuatna leh retheihnate leh thil tam tak a huap thei ang

khua a sâng hle - hun a kal tam ta, ni a chhuak sâng ta.

Pu V Thangzâma chanchin (1935 -)

Pu V Thangzâma hi Pu Vanthiama fapa a ni. Jeh-kha thiam tak a ni a, Calcutta-a B Com a, zawh hnuin Government Secondary School, Aizawl-ah Commerce lam bik zirtitu hua a thawk a, chumi hnu chuan Assam Civil Service-ah a lôt a. Mizoram Union Territory a lo'nh khân kum 8 chhông lai Under Secretary hna a chelhi a. Chumi hnuah Sorkar Departmen hng, hrangah Director hna leh hna lian tak tak a chelh bawk.

Pu Thangzâma hi a tâtê atanga hla lama tui mi a ni a, Western Music hi a tuina lam tak chu a ni nghe nghe Hun hrang hranga mama h chi hla 25 lai'a phuah a, a lar zualte chu :—

1. Langngaihna hual velin
2. Van aw mawi ri chu ngai ru.
3. Tho la, ding ta che.
4. Khawj lam chûn chawj lai Nau nge maw?
5. Ngaitch Van aw chuan.
6. Van kohna thianghlim chhawn.
7. Hmanah pi pu zaleng ruai (YMA Hla)
8. Aw khawyei thli' jila.
9. K. o dph. amah chia dem awn' lo.
10. Kraun hlo ber chu (Lai ka thlang - a thlók chauh).

Tûnah hian Dawrpui. Vêngthasah anmahai inah a nu-pui fanaute nê an awm a, Presbyterian Kohhran U, a a ni bawk.

HLA PAHNIH
KAN HUN TAWNG ZINGAH KHAW KHAWM
LEH
THO LA DING TA CHE.

B A. zir tura hla thlan chhuah zingah hian heng hla pahnihte hi a binga thlur an remchang a. A chhan chu heng hla pahnihte hi Mizoramin ram buai a tawh atanga hla chhuakte an ni a. Heng avang hian heng hla pahnihte hi khai khina, bukna thuhmun hmanga buk a remchang a. Zirtute ngaihtuahna pawh a ti zau sawi mahra.

Mizoram buai laia mipui nawlpui nun khawih tu leh tawrhna rapthlak tak mai langsar tak chu khaw sawi khawm a ni a. Rambui enkawl nân leh inawpna atana thaa an rin avangin sawikarin khaw tam tak chu khaw lian leh hmun remchang li laiah a sawi khawm a. Heng khuaabte hian venhimna lam leh inawpna khauh takin an lek kawh a. Khaw sawi khawm hi sawrkar tan thiltha angin lang mahsela, mipui tan taksa leh rilru lamah tawrhna namen lo a lo ni ve thunga. Cuvangin hla phuah thiam Suakliana chu a ngawi mai mai thei lo va; 'Kan hun tawng zingah khawh khawm a paw ber mai' tiin a au chhuak ta a ni. Khaw sawi khawm brehawmzia kan briat theih nan he hla chang khatna hi lo en ila—

Kan hun tawng zingah khaw khawm a
paw ber mai;

Zoram hmuntin vangkhua puan anga chulzoia,
Tlang tina mi kalkhawm nunau mipuite'n
Chhunrawl a vang, riakmaw va iangin kan vai.

Khaw sawi khawm avang hian zoram mipuite chungah taksa leh rilru lam tawrhna rapthlak tak a thleng tih kan sawi tawh a. Chung thil pahvih chu he hla changkhatnah hian an lo lang nghal thawt mai a. Taksa lama tawrhna aimahin rilru lam tawrhna hian hla phuahtu rilru hi a hneh zawk a ni awm mang e, tiin a ngaihtuah theih a. A chhan chu, 'kan hun tawng zingah khaw khawm a pawl ber mai' tih dawt chiahah chuan 'Zoram hmun tin vangkhua puan ang a chul zo ta' tiin a sawi zui a. Heta a sawi hi tawh ti lovin, a hla changhnibna thuanin khaw sawi khawm avanga khaw tam tak lo ram ta leh khaw bu an luah theih loh avanga an lunglenna leh tawrhna kan hmu a ni. Hemi chang han chhiar thlen hi chuan hnuk a ulh teuh awm e. Khaw sawi khawm avangin ei leh bar a harsain mihring khawsak chu a harsa ngei a. Amaherawh chu, taksa lama an tawrhna ai chuan rilru lam tuarna hi a na zawk mah niawmin a lang. Mahni khawbu luah theih lova an awm avangin khawtlang lunglen an tuar na hle a ni. Chuvangin, khaw khawm hla phuahtu pawh hian a hla chhiartute rilru hneh theih tumin helai thil hi uar takin a sawi a. A phuahtu kam chhuak ngei hi lo thlir nawn leh ila.

Chhungkimtee aw lenruah lungduhte nen,
Zai kan vawrna van lai run leh khawtlang a
dai

Thuva awmhar chun tawnglote'n an nghak ta,
Zarva lenna ram dai aw an chang zo ta.

Kawng dang deuhin lo thlir ila. He hla phuah tu hian a hla thupui phawk chhuak turin a hla

chang khatna leh changhniha chu khaw sawi
 khawm avanga tawrhna leh mipui tan a raphlak
 zia sawi nan a hmang zo va. Amaherawh chu,
 chang thumna leh changlina chu a dang ta daih
 mai. Heng changah hian khaw sawi khawm a
 vanga tawrhna zawng zawng atanga hruai chhuak
 thei chu Pathian chauh niin a bria a. hruai
 chhuak turin Pathian a au a ni Hei hi Mizote
 Kristian kan nih hnua kan rilru pu. hmeng a ni
 a. Harsatna leh lungngaihna min chimin chhan-
 chhuak u atan Pathian kan au thin. Chu ze thar
 kan neih chu he hfaah hian a lo lang a. Chang
 thumna leh chang lina chu lo en leh la, heng
 hla changte hian kan thil sawi hi a ti chiang
 hle mai.

3. Ka dawn sei ngam lo kan ram lungngaihna hi,
 Hnampui lungfing Mingo valin hnutiang min
 chhawn;
 Kan ram riangvai boral tur tungding turin,
 Rairah chhantu chung Pathian ka ngai mang e.
4. Kan sualna zawng zawng, Lalpa, min ngai-
 dam la,
 Zion parmawi thlarau thianghlim, mi hruai
 zel la;
 I chatuan hmun rammawi nuam ka thlen
 hma chuan,
 I kut chakin min chelh la mal min sawm
 rawh.

Tho la ding ta che : He hla pawh hi (Mizoram) ram buai laia chhuak a ni a. 'Kan hun tawng zingah khaw khawm' tih hlaah khan Mizoramin rambuai a tawrh laia khaw sawikhawm thu kan hmu a. Khaw sawikhawm chu rilru lam leh taksa lama tawrhna nas tak a nih theih dan kan hmu a. Hla phuahtu chuan chutiang tawrhna rapthlak tak atanga chhan chhuak tura Pathian hnena a tluk luh thu kan hmu a ni.

'Tho la ding ta che' tih hla hi erawh chu ram buai chungchanga phuah ni mahse, 'Kan hun tawng zingah.....' tih hla nen chuan a zia-rang a inang lo hle. Hla phuahtu hian thil dang zawng aiin Mizoram chu khawvel hmasawn-na a intlansiakna mual zawlah chuan ram dang aiin a hnufum bik a hlaua. Hnam dangte ke pen ruala a pen ve theih nan a nawr sek sek mai a ni.

He hla changkhatnaah hian hla phuahtu chuan Mizoram chu na tuara tlu reng angin a hmu a. A na tuar chu eng natna nge ni a; Engvanga na nge a nih? Hetia i tuar chhan hi duh-thu i sam sual vang em ni? tiin a zawt a ni.

He hla phuah lai hian Mizoram buai chuan kum sawm hmel a hmu tawh a. Heng hun lai vel hian ram buai chuan kian lam a pan a, remna kawla eng deuh ruau ruau chang a awm thin. Hla phuahtu hian a hla chang hnihnaah hian remna leh muanna khawfing chat a, remna khawvâr a hmuh thu a tar lang a. Chu remna khawvârah chuan puanven sawi chhing a hma la turin mite a fuih a ni.

Changthumnaah thung hi chuan rambuai pik lai chan chin a tar lang a. Chung hun laia Mihring nun a ral tiztia a sawi chhuak a.

He hla changlina hi he hlaah hian a pawimawh lai leh hriat thiam harsa lai taka ni awm e. Ram buai avanga Kum sawm zet lo tuarte chu thil kaltawhte avanga intibuai lova hma lam thlir turin a duh a. Ram dang aia Mizoram chu a hnufum a hlau a, hma lam pana ke pen thuai turin a duh a ni.

Hemi changah hian, "Kan hliam hluite dam rawh se" tih kan hmu a. 'Hliam hlui' a tih hi eng nge ni ang? 'Dam rawh se' a tih hi a dam ta em? tih chu he hla zirtute ngaihtuahna chawkw thotu a ni ngei ang.

Ram buai avang khan mi tam takin nunna blu tak an chan a. Mi thenkhat chu, nunna lam chu chan lova ram tui lei lo emaw pian sual hlen phah khawpa tuarte an awm a. Dawt inhekna leh initsikna avangin mi tam takin an tuar a, an chhiat phah bawkw. 'Kan hun tawng zingah.....' tih hlaa kan hmuh ang khan, khaw sawi khawm avangin mi tam takin an tuar a; an khaw hlui an ngai a, taksa leh rilru lamah tawrhna a thleng a. Ram buai avang hian mi tam takin an in leh lo an chhan a, Jail bang an zut a. Ram buai avanga tawrhna nei hauh lo chhungkua an awm awm love. Chuvangin, chung harsatna leh tawrhna chi hrang hrangte chu hla phuahtuin 'hliam hlui' a tihte chu a ni ngei ang. Tichuan chung 'hliam hluite' chu lo dam tawh se a duh a; ram hmasawwna hawia ke pen turin mite a sawm a, phengphehlepa khua kan tlai a hlau a ni.

He hla chang tawp berah hian "kan hliam hluite dam rawh se" tih kan hmu a, a hla thunawna chuan ".....i hliam a dam e" tih kan hmu thung a. Mizoramin ram buai a tawh hi Kum 20 chuang zet a ni a, rambuai tan atanga a tum bung vel kan kal laia hla phuahtuin "... ..hliam a dam e" a tih hi a dik thei em? tih te, 'hliam hlui' a tih hi tunah hian a dam vek tawh ang em? tihte chu he hla zirtute chhut zawm atan awm mai teh se.

— 000001 —

MIZORAM STATE LIBRARY

Acc. No _____
 Acc. by _____
 Class by *Alger* _____
 Date by : _____
 Sub Heading : _____
 Transcribed by : _____
 Location No : _____